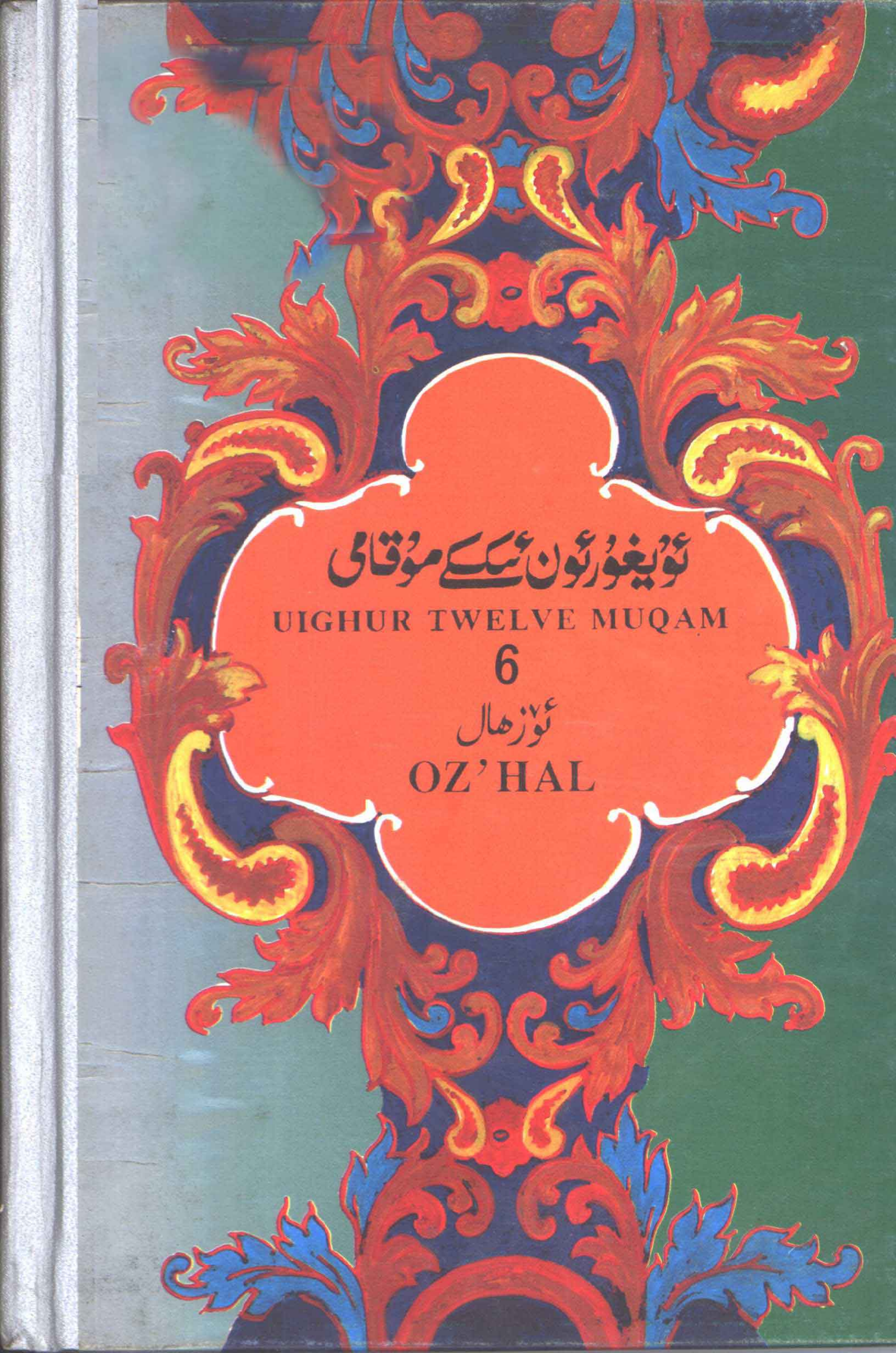
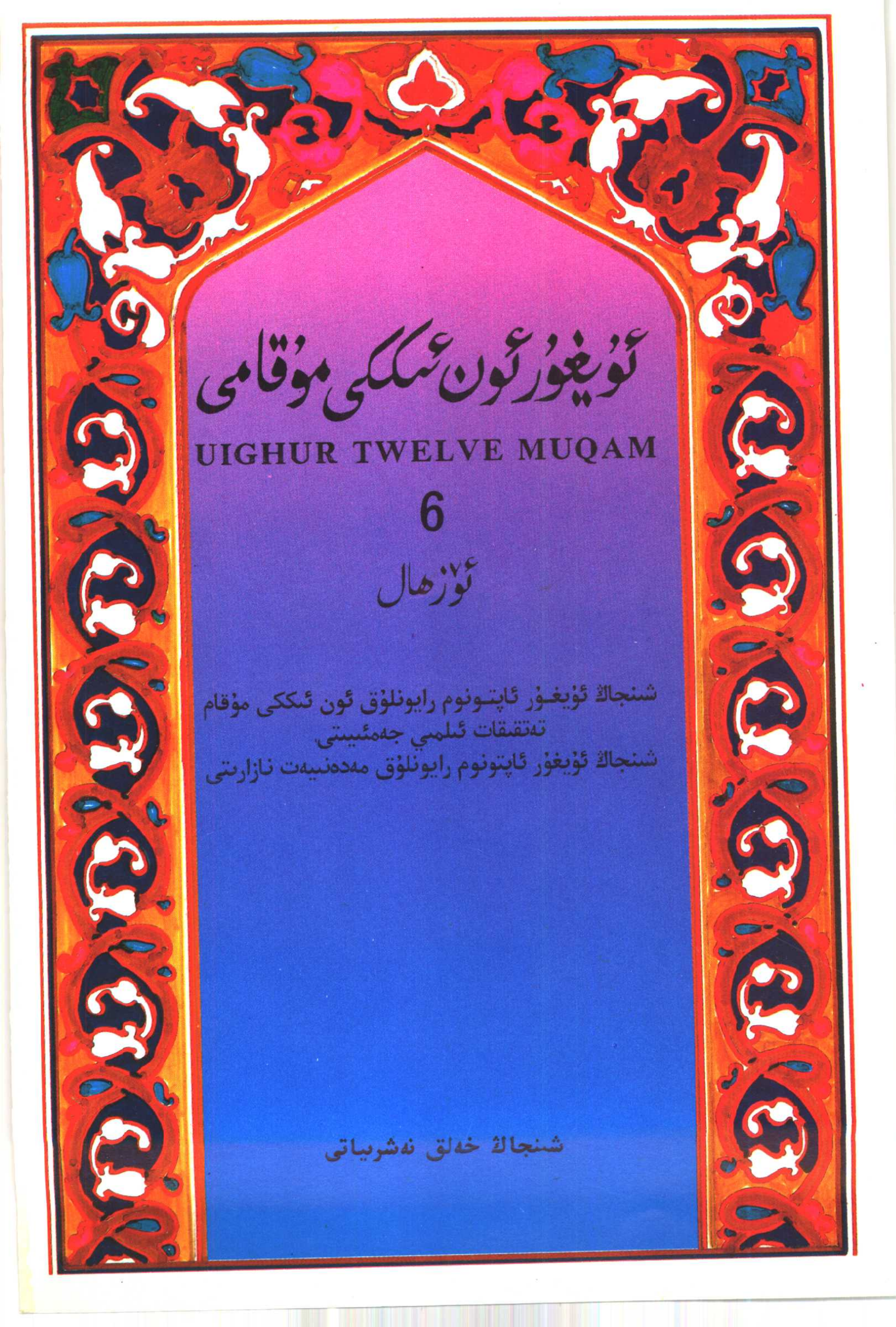
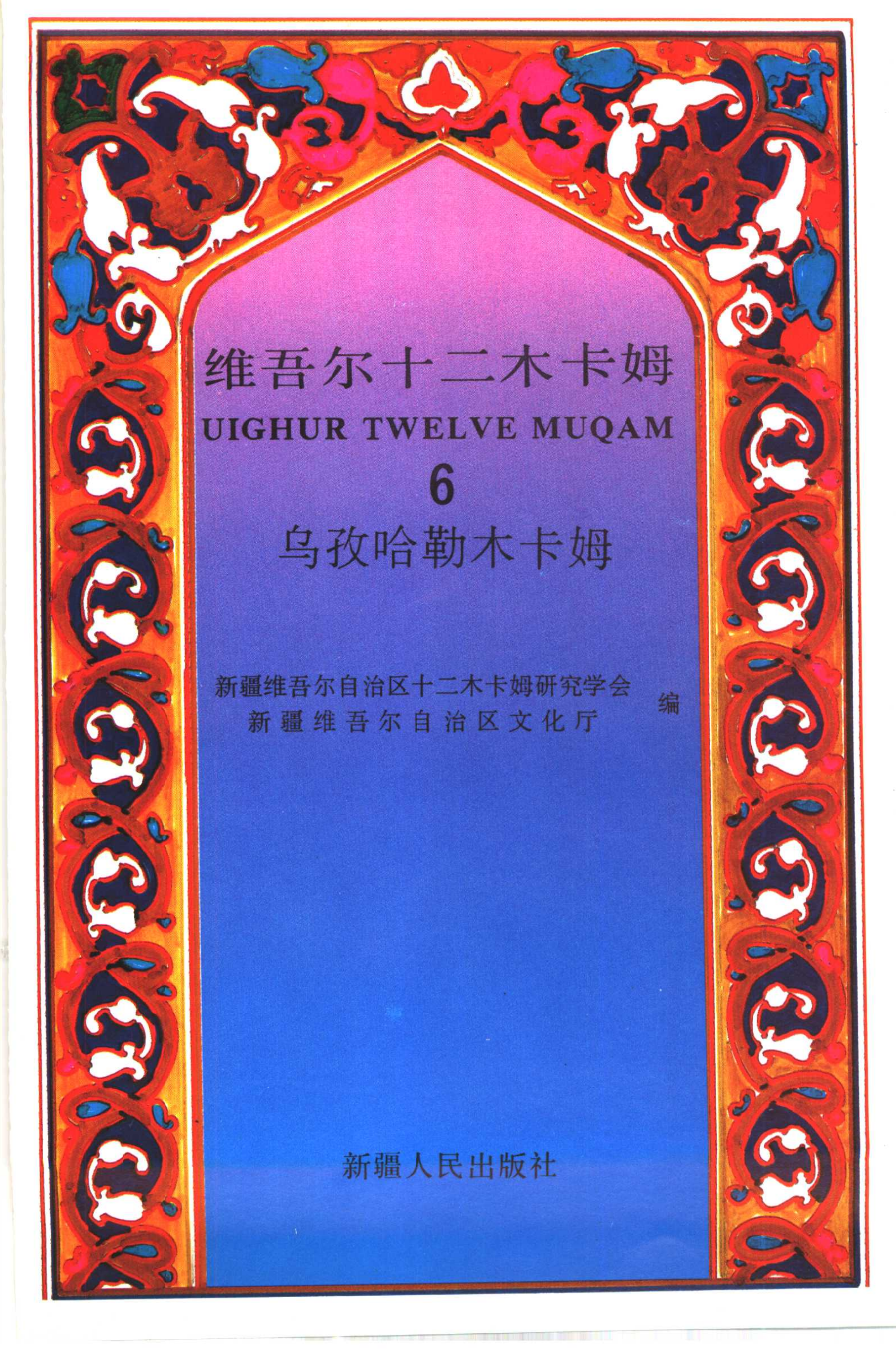

ئۇيغۇر ئون ئىككى مۇقامى
UIGHUR TWELVE MUQAM
6
ئۆزھال
OZ'HAL

ئۇيغۇر ئون ئىككى مۇقامى
UIGHUR TWELVE MUQAM
6
ئۇزھال
شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئون ئىككى مۇقام
تەتقىقات ئىلمىي جەمئىيىتى،
شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

维吾尔十二木卡姆
UIGHUR TWELVE MUQAM
6
乌孜哈勒木卡姆

新疆维吾尔自治区十二木卡姆研究学会
新疆维吾尔自治区文化厅
编

新疆人民出版社

责任编辑：阿布都肉苏里·吾马尔　李春华
整体设计：热孜婉·吐尔迪

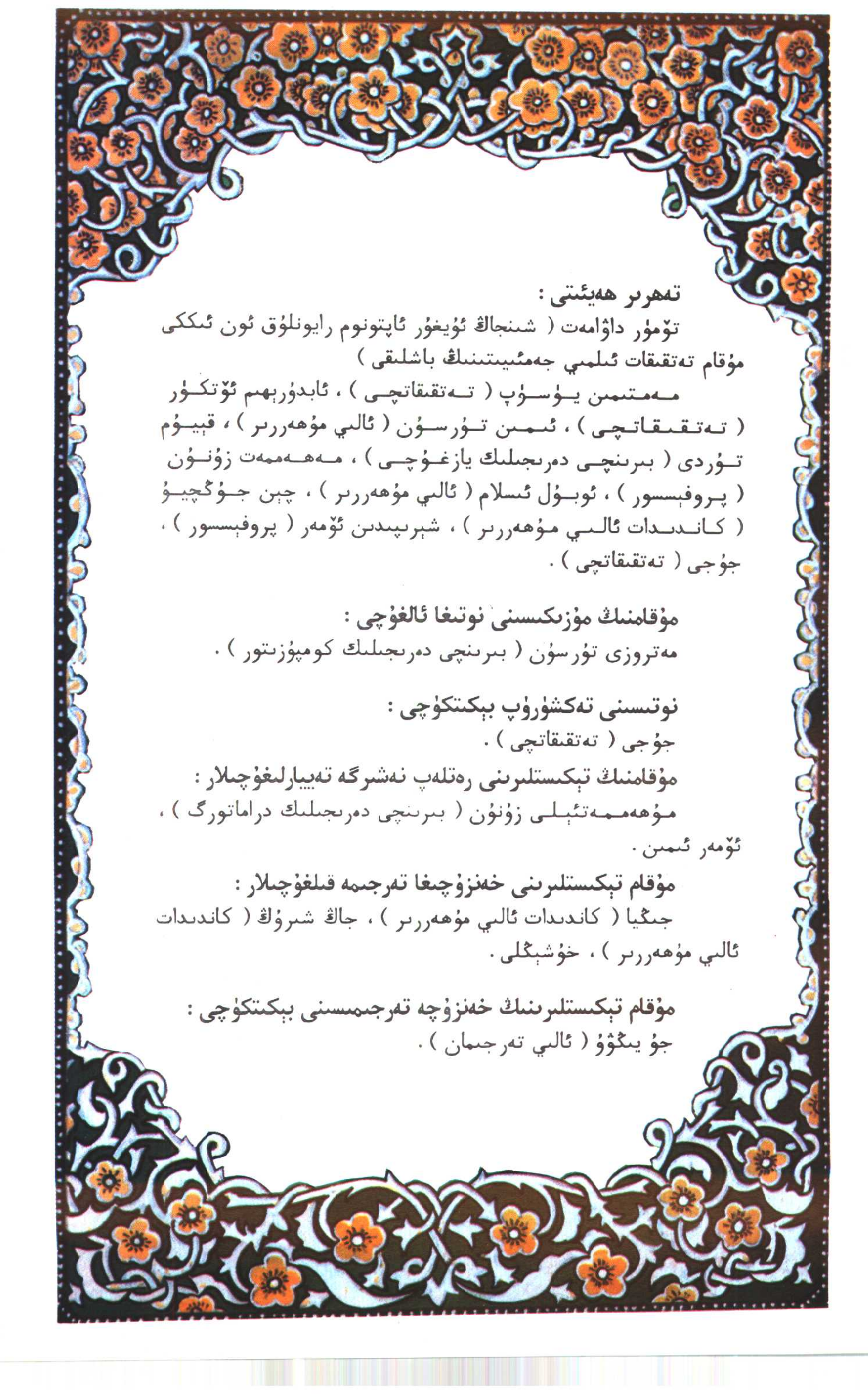
维吾尔十二木卡姆(维、汉文)

乌孜哈勒木卡姆(第六木卡姆)

新疆维吾尔自治区十二木卡姆研究学会
新 疆 维 吾 尔 自 治 区 文 化 厅　编

新疆人民出版社出版发行
(乌鲁木齐市建中路 54 号　邮政编码 830001)
计算机制谱：北京现代艺术开发工程公司
歌词排版：新疆人民出版社微机室
新疆新华印刷厂印刷
850×1168 毫米　32 开本　5.5 印张　8 插页
1993 年 12 月第 1 版　1994 年 4 月第 1 次印刷
印数：1—1 800

ISBN7—228—02955—O/J·139　定价：12.00 元

تەھرىر ھەيئىتى :

تۆمۈر داۋامەت (شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئون ئىككى مۇقام تەتقىقات ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ باشلىقى)

مەمتىمىن يۇسۇپ (تەتقىقاتچى) ، ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر (تەتقىقاتچى) ، ئىمىن تۇرسۇن (ئالىي مۇھەررىر) ، قېيۇم تۇردى (بىرىنچى دەرىجىلىك يازغۇچى) ، مەھەممەت زۇنۇن (پروفېسسور) ، ئوبۇل ئىسلام (ئالىي مۇھەررىر) ، چېن جۇڭچيۇ (كاندىدات ئالىي مۇھەررىر) ، شېرىپىدىن ئۆمەر (پروفېسسور) ، جۇجى (تەتقىقاتچى) .

مۇقامنىڭ مۇزىكىسىنى نوتىغا ئالغۇچى :

مەتروزى تۇرسۇن (بىرىنچى دەرىجىلىك كومپوزىتور) .

نوتىسىنى تەكشۈرۈپ بېكىتكۈچى :

جۇجى (تەتقىقاتچى) .

مۇقامنىڭ تېكىستلىرىنى رەتلەپ نەشرگە تەييارلىغۇچىلار :

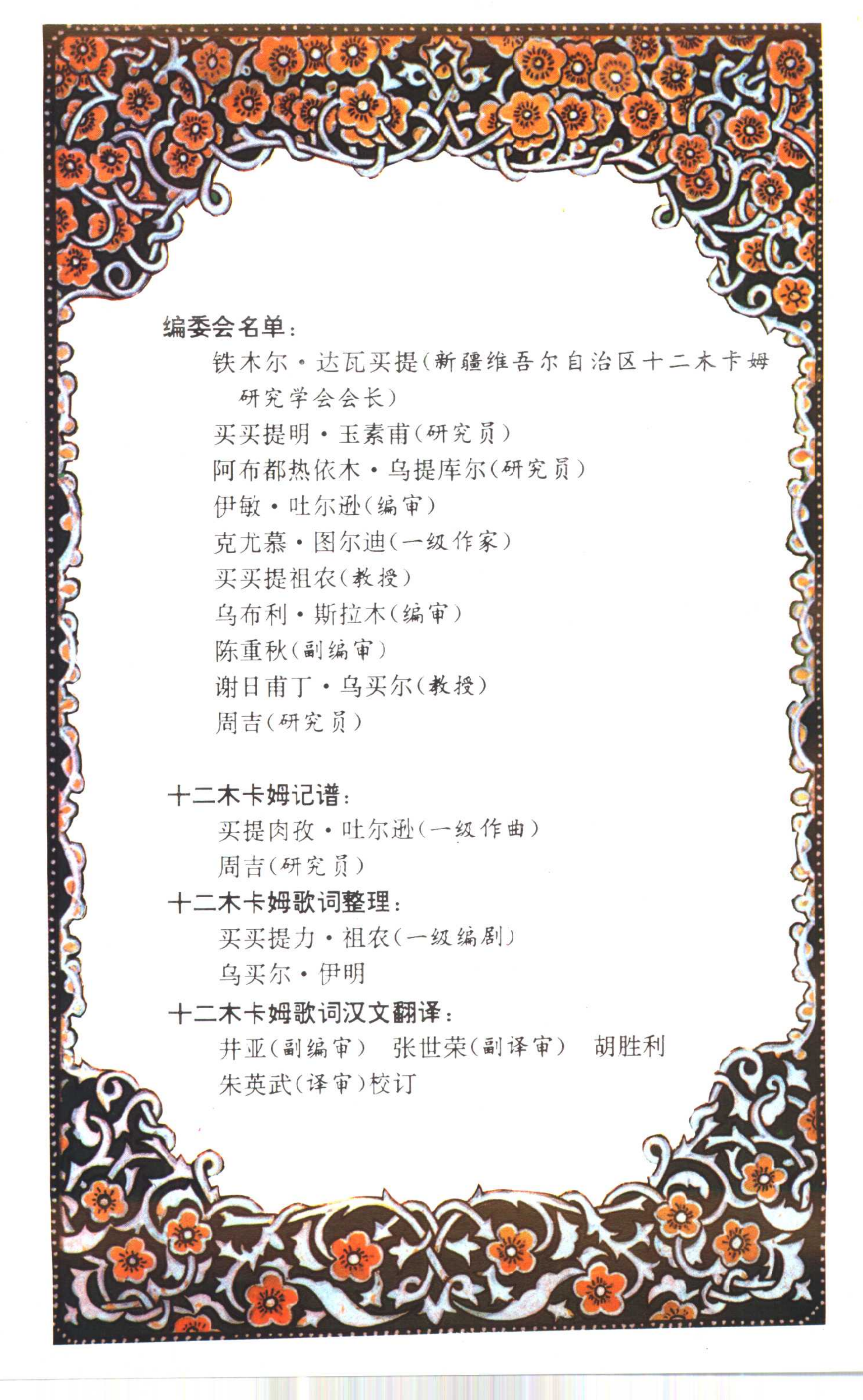
مۇھەممەتئېلى زۇنۇن (بىرىنچى دەرىجىلىك دراماتورگ) ، ئۆمەر ئىمىن .

مۇقام تېكىستلىرىنى خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغۇچىلار :

جىڭيا (كاندىدات ئالىي مۇھەررىر) ، جاڭ شىرۇڭ (كاندىدات ئالىي مۇھەررىر) ، خۇشېڭلى .

مۇقام تېكىستلىرىنىڭ خەنزۇچە تەرجىمىسىنى بېكىتكۈچى :

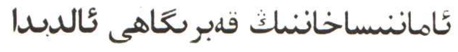
جۇ يىڭۋۇ (ئالىي تەرجىمان) .

ئامانىساخاننىڭ ھەيكىلى ئالدىدا

阿曼尼莎汗塑像前

阿曼尼莎汗陵墓前　　ئامانىساخاننىڭ قەبرىگاھى ئالدىدا

ئاتاقلىق مۇقام ئۇستازى تۇردى ئاخۇن

著名木卡姆大师吐尔地阿訇

乌孜哈勒木卡姆演奏场面　ئورۇنلىنىۋاتقان ئۆز هال مۇقامدىن بىر كۆرۈنۈش

كىرىش سۆز

ئۇيغۇر ئون ئىككى مۇقامى — ئۇيغۇر خەلقى جۇڭخۇا مىللەتلىرى-نىڭ پارلاق مەدەنىيىتىگە قوشقان زور تۆھپە ؛ ئۇلۇغ ۋەتىنىمىزنىڭ سەنئەت خەزىنىسىدىكى مىسلىسىز چاقناپ تۇرغان گۆھەر . ئۇنىڭدا ئۇيغۇر خەلقىنىڭ تۇرمۇشىنىڭ رەڭدارلىقى ۋە گۈزەل مەنىۋىيىتى ، ئىستەك - ئىنتىلىشلىرى ، تارىخىي رېئاللىقتىن ھاسىل قىلغان مۇھەببەت - نەپرەتلىرى مۇزىكا ، ئەدەبىيات ، ئۇسسۇل قاتارلىق خىلمۇ - خىل تىل شەكىللىرى بىلەن ئىپادىلەپ بېرىلگەن . ئۇنىڭدا ئاكۇستىك مۇزىكا ، چالغۇ مۇزىكىسى ، بەدىئىي ئەدەبىيات ، دراما ، ئۇسسۇل شەكىللىرى مۇجەسسەم-لەشتۈرۈلگەن ، لىرىكا بىلەن ئېپىكا بىرلەشتۈرۈلگەن . بۇنداق مۇزىكا شەكلى دۇنيا مىللەتلىرىنىڭ سەنئەت تارىخىدا ئالاھىدە ئۆزگىچە بولغان مۆجىزىدۇر .

مۇقامنىڭ تارىخى ئۇزۇن ۋە ئارقا كۆرۈنۈشمۇ كەڭ ۋە چوڭقۇر ، ئۇ ئۇيغۇر خەلقىنىڭ تارىخىي دەۋرلىرى بىلەن ھەمقەدەمدۇر . ئۇيغۇر خەل-قىنىڭ ئېتنىك تەركىبىگە كىرگەن قەبىلىلەر كۆپ ۋە كەڭ دائىرىلىك بولغاچقا ، مۇزىكا مەدەنىيىتىمۇ كۆپ قاتلاملىق ، كۆپ مەنبەلىك ، لېكىن ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىكى بىلەن باشقا مىللەتلەرنىڭ مۇزىكىلىرىدىن پەرقلىنىدۇ .

ئون ئىككى مۇقامنىڭ مەنبەسى زامان ۋە ماكان ئامىللىرى بويىچە ئاساسەن ئىككى : بىرى ، قەدىمدىن كېلىۋاتقان يىر - كۈيلەرنىڭ ئەنئەنىۋى ئالاھىدىلىكلىرى ئاساسىدا راۋاج تاپقان بىر يۈرۈش ناخشا - مۇزىكىلار ؛ يەنە بىرى ، مۇزىكا شۆبىلىرى ، يەنى كۇچا ، قەشقەر ، قوجۇ (تۇرپان) ، ئىشىرغول (قۇمۇل) ۋە ئۇدۇن (خوتەن) ناخشا - مۇزىكىلىرى ۋە دولان ناخشا - مۇزىكىلىرى . بۇ زامان ۋە ماكان ئامىللىرى

ئۆزئارا گىرەلىشىپ كەتكەن بولۇپ ، بىر - بىرىنى تەقەززا قىلىدۇ . ئۇ-
نىڭدا ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ياشاش شەكلى ، مىللىي خاراكتېرى ، ئەدەپ -
ئەخلاق چۈشەنچىلىرى ، پسىخولوگىيىسىدىن كېلىپ چىققان مىللىي مە-
لودىيىلىك ئالاھىدىلىك بار . بۇ ئالاھىدىلىك ئۆزگىچە مۇزىكىلىق
شەكىللەر ، ئورۇنداش ئادەتلىرى ، جۈملىدىن خاس چالغۇلار بىلەن
گەۋدىلىنىدۇ .

مۇقام ئېتنولوگىيىلىك مەنىسىدىن قەتئىينەزەر ، مەلۇم سىستېمىغا
سېلىنغان بىر يۈرۈش مۇزىكا مۇجەسسەمىنى بىلدۈرىدىغان خاس نام .
ئون ئىككى مۇقامنىڭ تۈزۈلۈشى ۋە ناملىرى 16 - ئەسىردە ، مۇزىكا ئۇس-
تازلىرىمىزدىن قىدىرخان ، ئامانىنىساخان (نەفسى) لارنىڭ
يېتەكچىلىكىدە ، كۆپلىگەن ئەلنەغمىچىلەرنىڭ قېزىشى ، توپلىشى ۋە رەت-
لىشى بىلەن هازىرقى هالەتتە قېلىپلاشتۇرۇلغان . ئون ئىككى مۇقام راك ،
چەبىيات ، مۇشاۋرەك ، چارگاھ ، پەنجگاھ ، ئۆزھال ، ئەجەم ، ئۇششاق ،
ناۋا ، بايات ، سىگاھ ، ئىراقلاردىن ئىبارەت . ئون ئىككى مۇقامنىڭ يەرلىك
ۋارىيانتلىرىمۇ بار ، بۇلاردىن مەشھۇرراقلىرى ۋە مەلۇم ئالاھىدىلىكى بولغان-
لىرى دولان مۇقاملىرى ۋە قۇمۇل مۇقاملىرىدۇر .

ئۇيغۇر ئون ئىككى مۇقامدا ھەر بىر مۇقام چوڭ نەغمە ، داستان ،
مەشرەپ دېگەن چوڭ ئۈچ قىسىمغا بۆلۈنگەن ؛ ھەر بىر قىسىم تۆت ئاسا-
سىي سۇتۇق ۋە بىر قانچە تۈرلەنمە (ئىنۋېرسىيە) كۈيلەردىن تەركىب
تاپقان . بۇ كۈيلەرنىڭ ھەر بىرى مەزكۇر مۇقامدىكى ئاساسىي كۈينىڭ
شۆبىسى بولۇش بىلەن بىللە ، يەنە گارمونىيىلىك ھالدا ئۆز ئالدىغا
مۇستەقىل كۈيمۇ بولالايدۇ .

ئۇيغۇر مۇقاملىرى ئۇيغۇر شېئىرىيىتىنىڭ مۇزىكىلىق ئىپادىسىدۇر .
مۇقاملار ئاجايىپ چوڭقۇر مەنىلىك ، باي مەزمۇنلۇق ، رەڭمۇ - رەڭ تۇس-
لۇك ، بەدىئىي پاساھەتلىك ، يەڭگىل ھەم ئېيتىشقا ئەپلىك كلاسسىك
شېئىرلار ، غەزەل ، بېيىت - قوشاقلار بىلەن جانلىنىدۇ ، بولۇپمۇ شېئىرى-
يىتىمىزنىڭ ئەڭ ئاھاڭدار بەدىئىي شەكلى بولغان غەزەللەرنىڭ 18 خىل
بەھرى بىلەن يېڭى تۈسكە كىرىدۇ .

ئۇيغۇر ئون ئىككى مۇقامىنى رەتلەش ، تولۇقلاش ۋە تەتقىق قىلىش جەھەتتە بىر مۇنچىلىغان ئۇنۇملۈك خىزمەتلەر ئىشلىنىپ مەدەنىيەت خەزىنىمىزنىڭ بۇ بىباھا گۆھىرى بىر قەدەر مۇكەممەل ، يارقىن تۈسكە كىردى . « ئۇيغۇر ئون ئىككى مۇقامى » نى نەشرگە تەييارلاشتا يەنىلا مەشھۇر مۇقام ئۇستازى تۇردى ئاخۇن ئاكا بىزگە قالدۇرۇپ كەتكەن مۇقام نەغمىلىرى ، مۇقام تېكىستلىرى ئاساس قىلىنغان بولسىمۇ ، بىر قىسىم مۇقام نەغمىلىرى تولۇقلاندى . تەكرارلانغان تېكىستلەر ، مۇزىكا رىتىمىگە ماسلاشمايدىغان تېكىستلەر ئورنىغا ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتىدا ئالاھىدە ئورۇن تۇتقان ئاتاقلىق شائىرلارنىڭ نادىر نەزمىلىرى تاللاپ كىرگۈزۈلدى .

تۇردى ئاخۇن ئاكا ئېيتقان ئون ئىككى مۇقام نەغمىلىرى 245 ، مۇقام تېكىستلىرى 2482 مىسرا ئىدى . بۇ قېتىم رەتلەش ، تولۇقلاش ئارقىلىق 320 نەغمە بىلەن 2990 مىسرا تېكىست بېكىتىپ چىقىلدى .

بۇ قېتىم ئاتاقلىق كلاسسىك شائىرلىرىمىزدىن ئاتايى ، سەككاكى ، لۇتپى ، سەئىدى ، رەشىدى ، نەفسى ، قىدىرخان ، گۇمنام ، زەلىلى ، نەۋبىتى ، نىزارى ، قەلەندەر ، مەشھۇرى ، موللا بىلال قاتارلىقلارنىڭ ئەسەرلىرىگە ئون ئىككى مۇقام نەغمىلىرى ئىچىدىن ئالاھىدە ئورۇن بېرىلدى .

ئىلگىرى رەتلەنگەن مۇقام تېكىستلىرى ئىچىدىكى خەلق داستانلىرى ۋە خەلق قوشاقلىرى 518 مىسرا ، مەنبەسىز تەرمە مىسرالار 162 مىسرا ئىدى . بۇ قېتىمقى رەتلەشتە مەنبەسىز مىسرالار قالدۇرۇلۇپ ، ئۇلارنىڭ ئورنىغا خەلق داستان - قوشاقلىرىدىن 1053 مىسرا كىرگۈزۈلدى .

خىلمۇ - خىل ئىجتىمائىي سەۋەبلەر ۋە ئوقۇش - ئورۇنلاش جەھەتتىكى سەۋەنلىكلەر تۈپەيلىدىن بۇزۇلغان ياكى بۇزۇۋېتىلگەن تېكىستلەر ئەسلىگە كەلتۈرۈلدى .

ناخشا — ئالاھىدە بىر خىل سەنئەت . ئۇنىڭ تېكىستلىرى خەلق تىلىغا قانچە يېقىن بولسا ، خەلققە بېرىدىغان مەنىۋى لەززىتى شۇنچە

ئاشىدۇ . شۇ سەۋەبتىن ئون ئىككى مۇقامنى ئورۇنلىغۇچى ۋە ئاڭلىغۇ-
چىلاردا چۈشەنمەسلىك - تېڭىرقاش ھالەتلىرىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدىغان
بەزى قەدىمكى ئۇيغۇرچە ، ئەرەبچە - پارىسچە سۆزلەر ئاممىباب ئۇيغۇرچە
ياكى ئۆزلىشىپ كەتكەن ئەرەبچە - پارىسچە سۆزلەرگە ئالماشتۇرۇلۇپ ،
تېكىستلەرنىڭ مەزمۇنى ئوچۇقلاشتۇرۇلدى . ئوچۇقلاشتۇرۇش مۇمكىن
بولمىغان 70 نەچچە سۆزگە ئىزاھات بېرىلدى .

ئون ئىككى مۇقامنى نوتىغا ئېلىشتا ، شىنجاڭ مۇقام ئانسامبلى
چېلىپ ئورۇنلىغان ، شىنجاڭ ئۈن - سىن نەشرىياتى نەشر قىلغان
« ئۇيغۇر ئون ئىككى مۇقامى » نىڭ ئۈنئالغۇ لېنتىسى (نومۇرى
XL - 100) ئاساس قىلىندى .

مۇقامنى نوتىغا ئېلىشتا ئەنئەنىۋى بەش سىزىقلىق نوتىغا ئېلىش
قائىدىسى بويىچە ئۇيغۇر ئون ئىككى مۇقامىنىڭ مۇزىكىلىق ئالاھىدىلىكى
نەزەردە تۇتۇلدى .

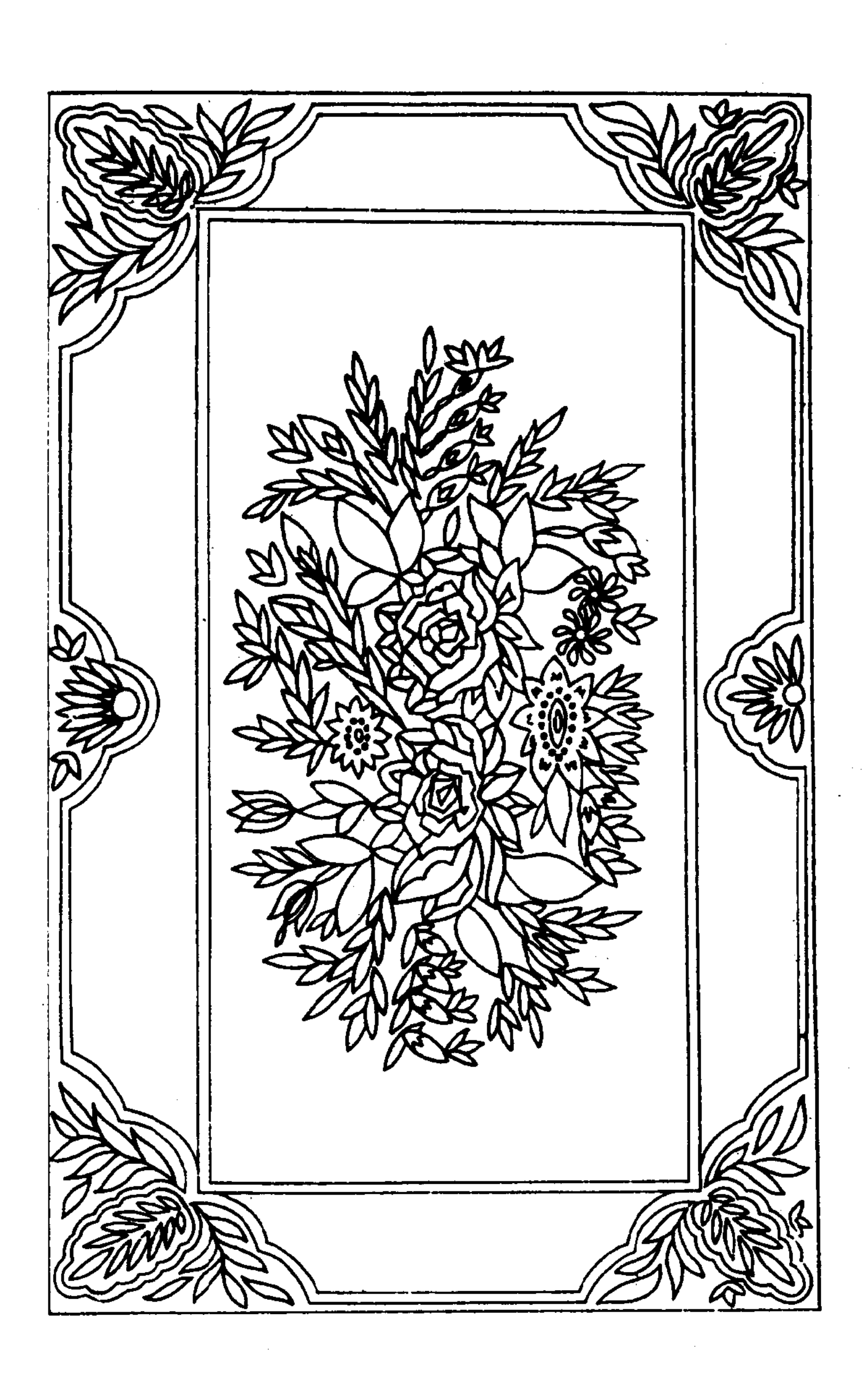
ئۇيغۇر ئون ئىككى مۇقامىنىڭ نوتىسىنى ئىلمىي جەھەتتىن
تەكشۈرۈپ بېكىتىشكە جۇڭگو سەنئەت ئاكادېمىيىسى مۇزىكا تەتقىقات
ئورنىنىڭ رىياسەتچىلىكىدە ، جۇڭگو ئەنئەنىۋى مۇزىكا ئىلمىي
جەمئىيىتىنىڭ باشلىقى ، جۇڭگو سەنئەت ئاكادېمىيىسى مۇزىكا تەتقىقات
ئورنىنىڭ تەتقىقاتچىسى خۇاڭ شياڭپېڭ ؛ جۇڭگو ئاز سانلىق مىللەتلەر
مۇزىكا ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى ، مەركىزىي مۇزىكا ئىنس-
تىتۇتىنىڭ پروفېسسورى تيەن ليەنتاۋ ؛ جۇڭگو ئەنئەنىۋى مۇزىكا ئىلمىي
جەمئىيىتىنىڭ باشلىقى ، جۇڭگو سەنئەت ئاكادېمىيىسى مۇزىكا تەتقىقات
ئورنىنىڭ باشلىقى ، تەتقىقاتچى چياۋ شۇەنجۇڭ ؛ خەلق مۇزىكا
نەشرىياتى 2 - تەھرىر ئىشخانىسىنىڭ مۇدىرى ، كاندىدات ئالىي مۇھەررىر
چاڭ شۇپېڭ ؛ « جۇڭگو مۇزىكا يادىكارلىقلىرى بۈيۈك تەزكىرىسى » نىڭ
مۇئاۋىن باش مۇھەررىرى ، جۇڭگو سەنئەت ئاكادېمىيىسى مۇزىكا تەتقىقات
ئورنىنىڭ كاندىدات تەتقىقاتچىسى ۋاڭ زىچۇ ؛ جۇڭگو سەنئەت ئاكادېمى-
يىسى مۇزىكا تەتقىقات ئورنىنىڭ كاندىدات تەتقىقاتچىسى ، دوكتور خەن
باۋچياڭ قاتارلىق مۇتەخەسسىسلەر قاتناشتى .

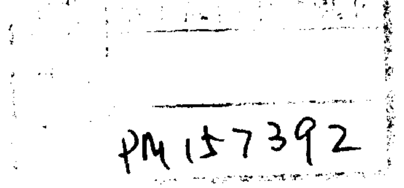
ئۇيغۇر ئون ئىككى مۇقامىنىڭ تېكستلىرىنى مۇشۇ كىتابنىڭ تەھ-
رىر ھەيئەتى ئىلمىي جەھەتتىن تەكشۈرۈپ بېكىتتى .

« ئۇيغۇر ئون ئىككى مۇقامى » نىڭ نەشرى قىلىنىشى پەخىرلىنىشكە ئەرزىيدىغان تارىخىي ئەھمىيەتلىك زور ئىش . ئىشىنى-
مىزكى ، ئۇ جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ سەنئەت خەزىنىسىنى تېخىمۇ بېيىتىپ
خەلقىمىزگە تېخىمۇ كۆپ مەنىۋى ئوزۇق بېغىشلايدۇ .

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئون ئىككى

مۇقام تەتقىقات ئىلمىي جەمئىيىتى

前　言

维吾尔十二木卡姆，是维吾尔族人民对中华民族灿烂的文化所作的重大贡献，是我们伟大祖国艺术宝库中的一颗闪耀璀璨光芒的珍稀瑰宝。她运用音乐、文学、舞蹈、戏剧等各种语言和艺术形式表现了维吾尔族人民绚丽的生活和高尚的情操，反映了他们的理想和追求以及当时的历史条件下所产生的喜怒哀乐。她集传统音乐、演奏音乐、文学艺术、戏剧、舞蹈于一身，具有抒情性和叙事性相结合的特点。这种音乐形式在世界各民族的艺术史上独树一帜，堪称一绝。

木卡姆历史渊源流长，背景广阔而深远，与维吾尔族人民的历史时代同步发展。尽管属于维吾尔族民俗范畴的部落众多，地域辽阔，其音乐文化也具有多层次多源流的特点，但她仍以自己独特的风格而有别于其他民族的音乐。

十二木卡姆的源流，从时代和地域因素上讲主要有两点，一是由古代流传下来的传统音乐的基础上发展成的套曲和歌曲；二是地方音乐，即库车、喀什、吐鲁番、哈

密和和田音乐以及刀郎音乐。这种时代和地域因素相互交织渗透，浑然一体，形成产生于维吾尔族人民的生活方式、民族特征、道德观念及其心理素质的民族调式特点。这种特点则是通过独特的音乐形式、演奏方法以及独特的演奏乐器加以体现的。

无论“木卡姆”在名称学上有何含义，它只表示经过规整的某个音乐套曲的专用名称。从 16 世纪开始，在音乐大师克迪尔罕·雅尔坎迪、阿曼尼莎罕（乃菲丝）等人的引导下，经过众多民间乐师的挖掘、收集和整理，终于形成现在的规模和样式。维吾尔十二木卡姆包括拉克、且比亚特、木夏吾莱克、恰尔尕、潘吉尕、乌孜哈勒、艾且、乌夏克、巴雅提、纳瓦、斯尕、依拉克等木卡姆。十二木卡姆还有一些地域性变体，其中比较有名且具一定特色的当属刀郎木卡姆和哈密木卡姆。

维吾尔十二木卡姆的每一个木卡姆均分为大乃额曼、达斯坦和麦西热甫等三大部分；每一个部分又由四个主旋律和若干变奏曲组成。其中每一首乐曲既是木卡姆主旋律的有机组成部分，同时，又是具有和声特色的独立乐曲。

维吾尔木卡姆是维吾尔诗歌的音乐表达形式。每个木卡姆配上那些含义隽永、内容丰富、色彩斑斓、朗朗上口、轻松活泼、便于演唱的古典诗词以及格则勒（双行诗）、民谣而显得情趣盎然，生机勃勃。尤其是维吾尔诗词中那最富韵味的格则勒的十八种格律更使木卡姆乐曲显得新颖而别致。

由于在整理、补充和研究维吾尔十二木卡姆方面做了大量卓有成效的工作，从而使文化宝库中的这颗无价之宝日臻完美，光彩照人。在整理出版《维吾尔十二木卡姆》中，仍以著名木卡姆大师吐尔迪阿洪留下的木卡姆乐曲和歌词为主，同时，补充了部分木卡姆乐曲。对十二木卡姆的歌词，删去了一些重复和不合音乐节拍的歌词，补充了部分在维吾尔古曲文学中占有特殊地位的著名诗人的经典力作。

吐尔迪阿洪演唱的十二木卡姆共计 245 首乐曲和 2 482行歌词。在这次整理补充中，审定收录乐曲 320 首，歌词 2 990 行。

在这次定稿中，著名古典诗人阿塔依、赛卡克、鲁菲提、赛迪、热西提、乃菲丝、克迪尔汗·古木纳姆、纳扎尔、凯兰代尔、麦西呼尔、毛拉比拉勒等人的作品在十二木卡姆的歌词中占有显著地位。

原先整理的木卡姆歌词中民间叙事诗和民歌有 518 行，轶名歌谣有 162 行。在这次整理中，删去轶名歌谣，补充了民歌民谣 1 053 行。

由于各种社会原因和演唱中的失误而讹传和走样的歌词在这次修订中也恢复了其原貌。

歌曲是在演唱中无法给予注释的一种特殊的艺术。歌词用语越接近民众的语言，越能为民众所接受和喜爱。基于这个原因，我们尽可能地剔除那些使木卡姆演奏者和听众无法理解、感到困惑的一些古维吾尔语、阿拉伯语和波斯语词汇，换上通俗易懂的维吾尔语或已经为人们

所吸收的阿拉伯语和波斯语词汇，使歌词内容更加清晰明朗。

对一些无法剔除、又不能用通俗的词语取代的某些艰涩难懂的古维吾尔语词汇，我们做了多条注释。

在中国艺术研究院音乐研究所主持下，由中国传统音乐学会会长、中国艺术研究院音乐研究所研究员黄翔鹏，中国少数民族音乐学会副会长、中央音乐学院教授田联韬，中国传统音乐学会副会长、中国艺术研究院音乐研究所所长、研究员乔建中，人民音乐出版社二编室主任、副编审常树蓬，《中国音乐文物大系》副主编、中国艺术研究院音乐研究所副研究员王子初，中国艺术研究院音乐研究所副研究员韩宝强博士等有关专家参加了对维吾尔十二木卡姆乐谱的学术鉴定工作。

《维吾尔十二木卡姆》的出版是值得我们引以为自豪的一件具有历史意义的大事。我们相信，她将进一步丰富中华民族的艺术宝库，为人民奉献更多的精神食粮。

新疆维吾尔自治区十二木卡姆研究学会

ئۇيغۇر ئون ئىككى مۇقامىغا تېكىستلىرى كىرگەن شائىرلار

ئاتايى ــ 15 ــ ئەسىر ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ ئەڭ مەشھۇر ۋەكىللىرىدىن بىرى . نەۋائى ئۆزىنىڭ « مەجالىسۇن نەفائىس » دېگەن ئەسىرىدە ئاتايى ھەققىدىمۇ توختالغان . ئۇنىڭ مۇبارەك نامى لۇتپى ، سەككاكىلار بىلەن بىللە تىلغا ئېلىنىدۇ . ئۇ سۆيگۈ ــ مۇھەببەتنى ، رېئال ھايات گۈزەللىكىنى كۈيلىگەن .

لۇتپى ــ مەۋلانا ئەبەيدۇللا لۇتپى (1366 ــ 1465) ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ نەۋائىغا قەدەر يېتىشكەن مەشھۇر ۋەكىللىرىدىن بىرى . نەۋائى تەرىپىدىن « مالىكۇل كالام » (سۆز پادىشاھى) دەپ تەرىپلەنگەن بۇ كىشى « دىۋان لۇتپى » ماۋزۇلۇق شېئىر توپلىمى بىلەن 2400 مىسرالىق « گۇل ۋە نەۋرۇز » داستانىنىڭ ھۆرمەتلىك مۇئەللىپى .

سەككاكى ــ 14 ــ ئەسىرنىڭ ئاخىرى ۋە 15 ــ ئەسىرنىڭ باشلىرىدا ئۆتكەن ئاتاقلىق ئۇيغۇر شائىرى . نەۋائى بۇ كىشىنى « ئۇيغۇر ئىبارىلىرىنىڭ ماھىرى ، تۈرك تىلىنىڭ ئۇستىسى » دەپ تەرىپلىگەن . سەككاكى 15 ــ ئەسىر ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا قەسىدە ژانىرىنى يۈكسەكلىككە كۆتۈرگەن .

نەۋائى ــ ئەلىشىر نەۋائى (1441 ــ 1501) ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتىنىڭ ئالتۇن دەۋرىنى ياراتقان ئۇلۇغ شائىر ، مۇتەپەككۇر ، دۆلەت ۋە جامائەت ئەربابى . ئۇنىڭ 44800مىسرا شېئىردىن تۈزۈلگەن « خەزائىنۇل مەئانى » (مەنالار خەزىنىسى) دىۋانى بىلەن « ھەيرەتۇلئەبرار » ، « پەرھاد ــ شىرىن » ، « لەيلى ــ مەجنۇن » ، « سەبئەئى سەييارە » ، « سەددى ئىسكەندەر » قاتارلىق بەش داستاندىن تۈزۈلگەن « خەمسە » سى ئۇيغۇر

كلاسسىك ئەدەبىياتىنىڭ ئەڭ بۈيۈك نەمۇنىلىرىدۇر. ھەزرىتى نەۋائىنىڭ
يەنە «مەجالىسۇن نەفائىس» (گۈزەللەر مەجلىسى)، «مۇھاكىمە تۇل
لۇغەتەيىن» (ئىككى تىل ھەققىدە مۇھاكىمە)، «مەنتىقۇتتەيىر»
(قۇشلار تىلى) قاتارلىق بىباھا ئەسەرلىرى بار.

سەئىدى — سۇلتان سەئىدخان (1484 — 1535) ئۇ، 1514 ـ يىلدىن
1678 ـ يىلغىچە ھۆكۈم سۈرگەن سەئىدىيە خانلىقىنىڭ قۇرغۇچىسى،
ئاتاقلىق سىياسىئون، ھەربىي قوماندان، شائىر.

رەشىدى — ئابدۇرەشىدخان (1520 ـ 1569) سەئىدىيە خانلىقىنىڭ
ئىككىنچى پادىشاھى، سۇلتان سەئىدخانىنىڭ ئوغلى، 27 يىل تەختتە
ئولتۇرۇپ، خوتەندە ۋاپات بولغان.

رەشىدخان — ئادالەتپەرۋەر شاھ، قابىل سەركەردە، ئاتاقلىق شائىر.
ئۇ «دىۋان رەشىدى»، «مەشۇقنامە» قاتارلىق شېئىر ـ داستان توپلام-
لىرىنىڭ مۇئەللىپى.

قىدىرخان — يۈسۈپ قىدىرخان يەركەندى — ئابدۇرەشىدخان
دەۋرىدىكى ئەڭ داڭلىق مۇزىكشۇناس، شائىر. «تارىخىي مۇسىقىيۇن»
دېگەن كىتابتا «مۇزىكا ئىلمىنىڭ ئون ئۈچىنچى پىرى» دەپ
تەرىپلەنگەن بۇ كىشى ئون ئىككى مۇقامنىڭ رەتلىنىپ يۈرۈشلەشتۈرۈل-
شىگە يېتەكچىلىك قىلغان، «دىۋان قىدىرى» ماۋزۇلۇق توپلامنىڭ
مۇئەللىپى.

نەفسى — مەلىكە ئامانىسا خېنىم (1533 ـ 1567) پادىشاھ ئابدۇر-
شىدخانىنىڭ خانىشى، مەشھۇر مۇقامشۇناس، شائىرە. ئون ئىككى
مۇقامنىڭ رەتلىنىپ سىستېمىلاشتۇرۇلۇشى ئۈچۈن ئۆچمەس تۆھپە قوش-
قان ئۇنتۇلماس شەخس. ئۇ، «ئەخلاقى جەمىلە» (گۈزەل ئەخلاق)،
«شورۇل قۇلۇپ» (قەلبلەر ھېكمىتى) قاتارلىق ئەسەرلەرنى يازغان.

مەشرەپ — بابارەھىم مەشرەپ (1641 ـ 1711) ئۆزبېكىستانىنىڭ
نەمەنگان شەھرىدە تۇغۇلغان. 40 نەچچە يىللىق ئۆمرى قەشقەر، خوتەن،
جۇڭغار دالىلىرىدا ئۆتكەن. مۇتەئەسسىپ يۇقىرى تەبىقە پېتنىخورلىرىنىڭ
زىيانكەشلىكى تۈپەيلىدىن بەلىخ ھاكىمىنىڭ ئەمرى بىلەن دارغا ئېسىل-

غـان . ئاشـىق شائىر شاھ مەشرەپ خەلقىمىز ئارىسىدا يۇقىرى ھۆرمەت ـ ئىناۋەتكە ئىگە .

گـۇمـنام ــ مۇھەممەت ئىمىن خوجام قۇلى ئوغلى خىرقىتى (1634 ـ 1724) ئاتاقـلـىق ئۇيـغـۇر شائىرى ، مۇتەپەككۇرى . ئۇ ، 1670 ـ يىللىرى يـازغان « مۇھەببەتنامە ـــ مېھنەتكامە » ماۋزۇلۇق داستانىنى « خىرقىتى » تەخەللۇسى بىلەن يازغان بولسا ، پۈتۈن لىرىك غەزەل ، مۇخەممەسلىرىنى « گۇمنام » تەخەللۇسى بىلەن يازغان .

زەلـىـلـى ــ مۇھەممەت سىدىق زەلىلى ـــ ئاتاقلىق ئۇيغۇر شائىرى . ئۇ 1674 ـ يـىـلـى يەكەندە تۇغۇلغان ، 80 يىل ئۆمۈر سۈرگەن . ئۇنىڭ 133 غـەزەل ، 19 مۇخەممەس ، 5 مۇستەھزاد ، 16 رۇبائىي ۋە پارس تىلىدا يازغان 46 غـەزەلـنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بىر دىۋانى ، 2800 مىسرالىق « سەپەرنامە » داسـتـانـى ، 524 مـىـسـرالـىـق « تـەزكـىـرە چـىلـتـەن » رىۋايـىـتـى ، 1540 مـىسرالىق « تەزكىرە خوجامۇھەممەت شېرىپ » قاتارلىق ئەسەرلىرى بار .

ئابـىـد قـۇمـۇلـى ــ 17 ـ ئەسـىـرنىڭ ئاخىرىدا قۇمۇل دىيارىدا ياشاپ ئۆتـكـەن تـالانـتـلـىـق ئۇيـغـۇر شـائىرى . ئۇنىڭ ئىجادىيەت مىۋىلىرىدىن ھازىـرغـىـچە بىزگە مەلۇم بولغىنى 34 غەزەل بىلەن 69 رۇبائىدىن ئىبارەت .

نـۆبىتى ــ 18 ـ ئەسىردە ئۆتكەن ئاتاقلىق ئۇيغۇر شائىرى . خوتەندە تـۇغـۇلـغان ، يەكـەن ، قەشقەرلەردە بىلىم تەھسىل قىلغان . 1750 ـ يىلى ۋاپات بولغان .

نۆبىتى ئۆز ئۆمرىدە نۇرغۇن غەزەل ـ مۇخەممەس يازغان بولسىمۇ ، بـىـزنىڭ دەۋرىمىزگىچە يېتىپ كەلگىنى « دىۋان نۆبىتى » ماۋزۇلۇق بىرلا تـوپلام . ئۇنـىـڭـغـا 108 پـارچـە غـەزەل ، ئۈچ مـۇخـەمـمـەس ، 26 رۇبـائىي كىرگۈزۈلگەن .

نـىزارى ــ ئابدۇرەھىم نىزارى ـــ ئۇلۇغ ئۇيغۇر رېئالىزمچى شائىرى . ئۇ ، 1776 ـ يىلى قەشقەر شەھرىدە تۇغۇلغان . ئۇ ، « رابىيە ـ سەئىدىن » ، « ۋامـۇق ـ ئۇزرا » ، « مـەھزۇن ـ گـۇلـنىسا » ، « پەرھاد ـ شىرىن » ، « لەيلى ـ مەجنۇن » قاتارلىق داستانلارنى يازغان .

نـىـزارى ـــ ئەلىشىر نەۋائىدىن كېيىن « خەمسە » يازغانلار ئىچىدە

ئەڭ شۆھرەت قازانغان شائىر . ئۇ ، يەنە 1839 ـ يىللىرى « دۇرۇل۔ نىجاد » (نىجادلىق ئۈنچىلىرى) ناملىق مەشھۇر ئەسىرىنى يازغان .

ئەرشى ــ خوجاجاھان ئەرشى ــ 18 ـ ئەسىردە ياشىغان ئۇيغۇر شائىرى . ئۇ ، 1730 ـ يىلدىن 1756 ـ يىلغىچە ئالتە شەھەرنىڭ خانى بول۔ غان . ئادالەت ۋە مەرىپەتپەرۋەرلىك بىلەن يۇرتنى گۈللەندۈرگەن . 1756 ـ يىلى جوڭغارلارنىڭ ياردىمىگە تايانغان بۇرھانىددىن خوجا تەرىپىدىن پۈتۈن ئۇرۇق ـ جەمەتى بىلەن بىللە ئۆلتۈرۈۋېتىلگەن . شائىرنىڭ « دىۋان ئەرشى » ناملىق بىر توپلىمى بار .

فۇتۇھى ــ خوجا سىدىق فۇتۇھى ــ 18 ـ ئەسىردە ياشىغان ئۇيغۇر شائىرى . ئۇ ، جوڭغارلارغا تايانغان ئاپئاق خوجا نەۋرىسى بۇرھانىددىن خوجا (خان خوجا) تەرىپىدىن ۋەھشىيانە ئۆلتۈرۈلگەن خەلقپەرۋەر پا۔ دىشاھ ، شائىر خوجا جاھان ئەرشىنىڭ ئوغلى ، ئاتىسى بىلەن بىللە قەتلى قىلىنغان . ئۇنىڭ بىزنىڭ دەۋرىمىزگىچە يېتىپ كەلگەن غەزەل ـ مۇخەم۔ مەسلىرىمۇ ئەرشى دىۋانىنىڭ ئاخىرىغا كۆچۈرۈلگەن .

قەلەندەر ــ 18 ـ ئەسىردە خوتەندە ياشاپ ئۆتكەن تالانتلىق ئۇيغۇر شائىرى . ئۇنىڭ ئىجادىيىتىدىن ھازىرغىچە بىزگە مەلۇم بولغانلىرى 149 غەزەل بىلەن 20 پارچە مۇخەممەس .

مەشھۇرى ــ ئىبراھىم مەشھۇرى ــ 18 ـ ئەسىردە يەكەندە تۇغۇلۇپ ، ياشاپ ئۆتكەن داڭلىق ئۇيغۇر شائىرى . 3960 مىسرا شېئىرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان « دىۋان مەشھۇرى » ماۋزۇلۇق توپلامنىڭ مۇئەللىپى .

نىيازى ــ موللا بوساق نىيازى ــ 18 ـ ئەسىرنىڭ ئاخىرىدا تۇرپاندا تۇغۇلغان ، مۇھەممەت ئەفرىدۇن ۋاڭ بىلەن بىللە قەشقەرگە كەتكەن . قەشقەر خەلق قوزغىلىڭى مەزگىلىدە ئىز ـ دېرەكسىز غايىپ بولغان . ئۇ۔ نىڭ 1500 مىسرادىن كۆپرەك شېئىرى كىرگۈزۈلگەن 126 بەتلىك دىۋانى بار .

مەھزۇن ــ 18 ـ ئەسىردە ياشىغان ئۇيغۇر شائىرى . ئۇ ، خوتەندە تۇغۇلغان . ئۇنىڭ « دىۋان مەھزۇن » ماۋزۇلۇق توپلىمى بار .

سادايى ــ مىر ھەسەن سادايى 1752 ـ يىلى قەشقەر شەھرىدە

تۇغۇلغان ئۇيغۇر شائىرى .

موللا بىلال — موللا بىلال موللا يۇسۇپ ئوغلى (1823 ـ 1899) ئۇلۇغ ئۇيغۇر رېئالىستىك شائىرى . ئۇ ، « غەزەلىيات » ناملىق لىرىك غەزەللەر توپلىمى بىلەن « نۇزۇگۇم » « چاكموزا يۇسۇپخان » ، « غازات دەر مۈلكى چىن » قاتارلىق تارىخىي داستانلارنىڭ مۇئەللىپى .

زوھۇرى — زوھۇرىدىن ھېكىمبەگ — تۇرپاندىكى ۋاڭ ئەۋلادلىرىدىن بولۇپ ، 1830 ـ 1840 ـ يىللار ئەتراپىدا قەشقەرنىڭ ھاكىمبېگى بولغان . بۇ مەزگىلدە ئۇيغۇر مەدەنىيەت ـ مائارىپىنىڭ يۇكسىلىشىگە مۇناسىپ تۆھپە قوشقان . ئۇنىڭ « دىۋان زوھۇرى » ناملىق 68 بەتلىك توپلىمى بار .

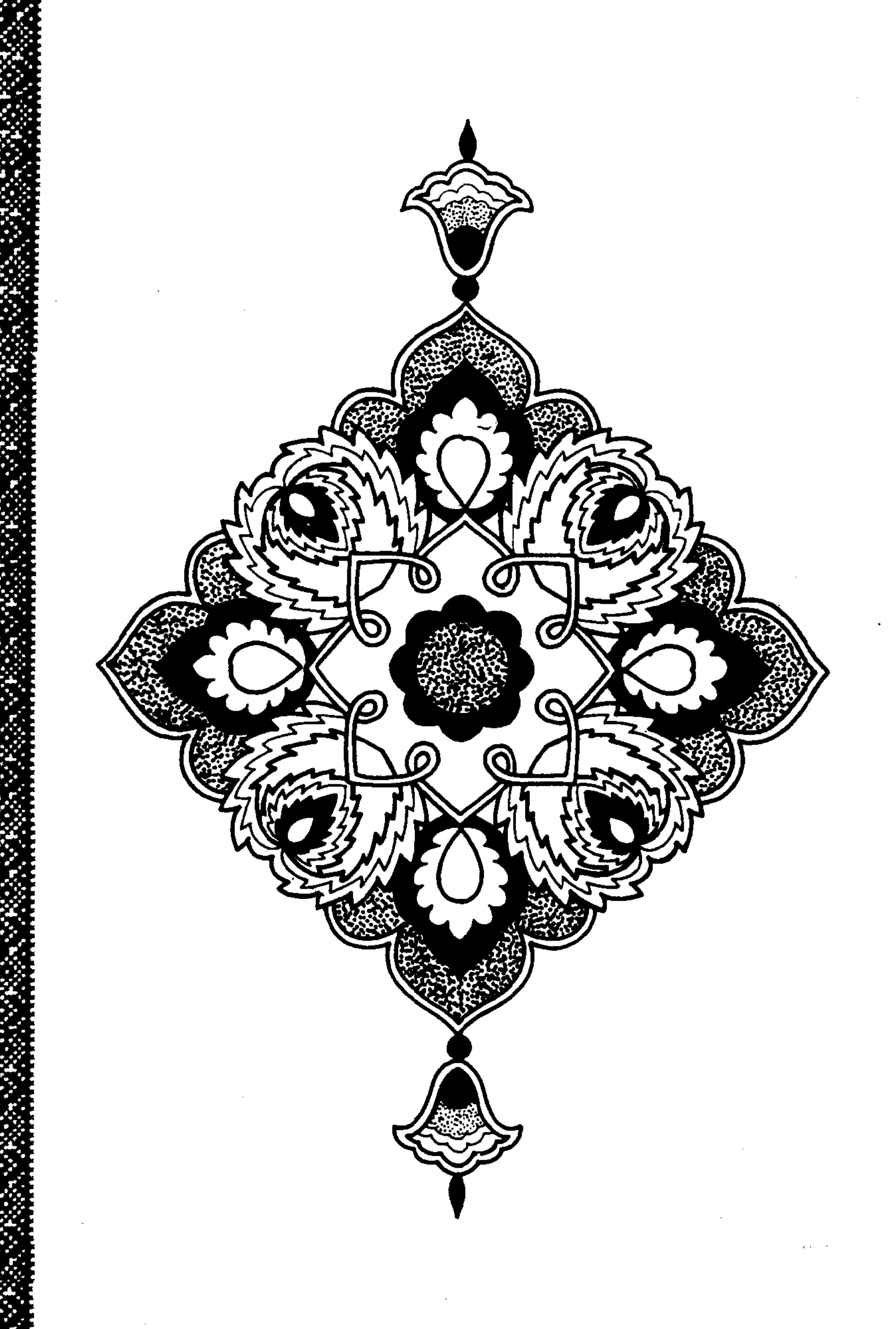
خۇشھال غەرىبى — 19 ـ ئەسىرنىڭ باشلىرىدا قەشقەردە ياشاپ ئۆتكەن تالانتلىق ئۇيغۇر شائىرى . ئۇنىڭ 1845 ـ يىلى يېزىپ تاماملىغان « كۇللىيات غەرىبى » ناملىق دىۋانىغا 271 غەزەل ، 53 مەسنەۋى ، 37 رۇبائى ، 14 مۇخەممەس ، 14 ساقىنامە ، 3 مۇستەھزاد ، 31 قىتئە ، بىر تارىخ كىرگۈزۈلگەن .

فۇزۇلى — مۇھەممەت سۇلايمان ئوغلى فۇزۇلى (1498 ـ 1556) ئۇلۇغ ئەزەربەيجان شائىرى .

ھۇۋەيدا — خوجانەزەر غايىبنەزەر ھۇۋەيدا چاغاتاي تىلىدا كامالەتكە يەتكەن شېئىرلارنى يازغان مۇتەپەككۇر شائىر . ئۇ ، 1780 ـ يىلى ۋاپات بولغان .

شەيخ سەئدى — 13 ـ ئەسىردە ئۆتكەن ئۇلۇغ پارس مۇتەپپەككۇر شائىرى . ئۇنىڭ « گۈلىستان » ۋە « بوستان » ناملىق دۇنياۋى قىممەتكە ئىگە مەشھۇر ئەسەرلىرى ئۇيغۇر خەلقىغە ئەزەلدىنلا تونۇش .

گادايى — 1403 ـ 1404 ـ يىللىرى تۇغۇلۇپ ، ھىراتتا ياشاپ ئۆتكەن مەشھۇر لىرىك شائىر .

歌词作者简介

阿塔依　15 世纪维吾尔文学的杰出代表之一。纳瓦依的《珠宝集》一书中，对阿塔依的作品有很高的评价。

阿塔依与鲁菲提、赛卡克等诗人齐名，他以写抒情诗章见长。他的作品意味隽永、笔法细腻、语言流畅，其艺术成就很高。

鲁菲提—麦吾拉·艾伯都拉·鲁菲提　(1366～1465)维吾尔著名诗人之一，纳瓦依曾在《雅会》一书中，深怀敬意地论述过他。发表过《鲁菲提诗集》2 400 行，长篇抒情诗《花与诺肉孜》。

赛卡克　生于 14 世纪末 15 世纪初叶，维吾尔著名诗人。纳瓦依对赛卡克的创作给予了极高的评价，称他为"维吾尔语言艺术上达到了炉火纯青地步的杰出诗人"。

在 15 世纪同辈诗人中，赛卡克在创作上有自己独特的风格，始终激情洋溢。

纳瓦依—艾里西尔·纳瓦依　(1441～1501)维吾尔在诗坛上有一座文学的丰碑，那就是伟大的诗人纳瓦依，他以杰出的贡献把维吾尔文学推到了一个新的高度，开创了维吾尔文学的崭新的历史时代。

纳瓦依在诗歌创作活动中成就显赫，仅诗歌就有 44 800 行。

其中最负盛名的是《五卷书》和《正直者的惊愕》、《帕尔哈迪与希琳》、《莱丽与麦吉侬》、《七星图》、《伊斯坎迪尔》等五部长诗。他的宏伟巨著充分显示出了非凡的诗才。除此以外，他还创作了《心灵的爱》、《鸟语》等，其思想性和艺术性均很高。

赛迪—苏里坦·赛迪汗 (1484～1535)曾任苏里坦·赛迪汗王。杰出的政治家、军事家、诗人。

热西提—阿不都热西提汗 (1520～1569)赛迪汗王的第二代汗王继承人(苏里坦·赛迪汗王的儿子)，在位27年，故于和田。

热西迪汗 公正的汗王，杰出的诗人，作品有《迪王热西迪》、《艾则勒亚提热西迪》、《斯拉提纳曼》、《麦秀克纳曼》等长诗。

克迪尔汗—尤素甫·克迪尔汗 莎车阿不都日西提汗王时期杰出的音乐家、诗人。著有《历史的凯歌》和《音乐知识》等，他着手整理过《维吾尔十二木卡姆》，此外还著有《迪王克迪尔》等诗集。

乃菲斯—阿曼尼莎汗 (1533～1567)阿不都日西提汗王的爱妻，音乐家、诗人。她为整理《维吾尔十二木卡姆》音乐巨著献出了自己一生的精力。著有《论道德》、《美的道德》、《智慧的钥匙》、《坎勒的统治》等。

麦西热甫—巴巴热合木·麦西热甫 (1641～1711)生于乌兹别克斯坦南满冈城。一生中40余年时间曾在喀什噶尔、和田、中亚一带度过。对当时的统治阶级腐败现象不满，被捕后绞刑而死。诗人善写爱情诗，在人民群众中享有盛名。

古木纳姆—默合麦提依明霍加·库力乌吾勒·古木纳姆 (1634～1724)维吾尔著名诗人。1670年间,写出了著名长诗《劳动与爱情》。他的作品别具一格,以善于抒情而驰名中外。

则利勒—木合拜提·斯迪克·则利勒 维吾尔著名诗人。1674年生于莎车。写有格则勒133首,柔巴依26首,五行诗19首,长短体诗5首,波斯语格则勒46首。诗人的作品当不限于此。

阿比迪·库木勒 17世纪维吾尔著名诗人。至今搜集了诗人34首格则勒和69首柔巴依诗作。

诺比提 18世纪维吾尔著名诗人,生于和田,青年时代奔赴喀什噶尔求学,1750年病故。

诗人的创作以爱情诗为主,也写过不少劝人求知、忠诚向善和争取和平的诗作。《诺比提诗集》一书中,收入108首抒情诗,26首柔巴依诗,3首寓言诗。

纳扎尔—阿不都热依木·纳扎尔 维吾尔著名诗人。1776年生于喀什噶尔。著名作品有《爱情长诗集》,这部诗作是继伟大诗人纳瓦依《七美图》之后的最长诗作。长诗包括《热比亚与赛丁》、《瓦木克与乌祖拉》、《麦合逊与古丽尼莎》、《麦斯吾德与迪丽阿热》等,1839年间又创作了《杜茹丽加提》、《尼加提勒克花朵》两部诗集。

艾尔西—霍加江合·艾尔西 18世纪维吾尔诗人。1730～1756年曾是南疆六城的汗王。他在位时,公正、热爱和平,对家乡的繁荣起到了一定的作用。著有《艾尔西诗集》。

菲吐海—霍加斯迪克·菲吐海 生于18世纪,维吾尔诗人,

在中亚混战期间被当时的统治者阿巴霍加的儿子色尔汉丁霍加杀害。他的抒情诗在民间广为流传。

凯兰代尔　18 世纪生活在和田地区，维吾尔诗人。他的 149 首抒情诗和 20 首寓言诗长期流传在民间。

麦西呼尔—依不热合木·麦西呼尔　18 世纪生于莎车，维吾尔著名诗人。作品有《麦西呼尔诗集》(3 960 行)。

尼亚孜—毛拉布沙克·尼亚孜　18 世纪末生于吐鲁番。后随同麦合默提·艾合尔墩汗王前往喀什噶尔，他在喀什噶尔混战中死去。写有 1 500 行短诗。

麦合逊　18 世纪维吾尔诗人。生于和田，著有《麦合逊诗集》。

沙达依—米尔艾山·沙达依　1752 年生于喀什噶尔，维吾尔诗人。

毛拉比拉勒—毛拉比拉勒·尤素甫　(1823～1899)维吾尔著名抒情诗人。作品有《格则勒亚特》(抒情诗集)和《茹孜库姆》、《长帽子尤素甫汗》等长诗。

祖呼尔—祖呼尔丁·艾克木伯克　吐鲁番汗王的后代，1830～1840 年间曾任喀什噶尔官吏(伯克)，在任期间，对繁荣喀什噶尔文化有一定的贡献。作品有《祖呼尔诗集》。

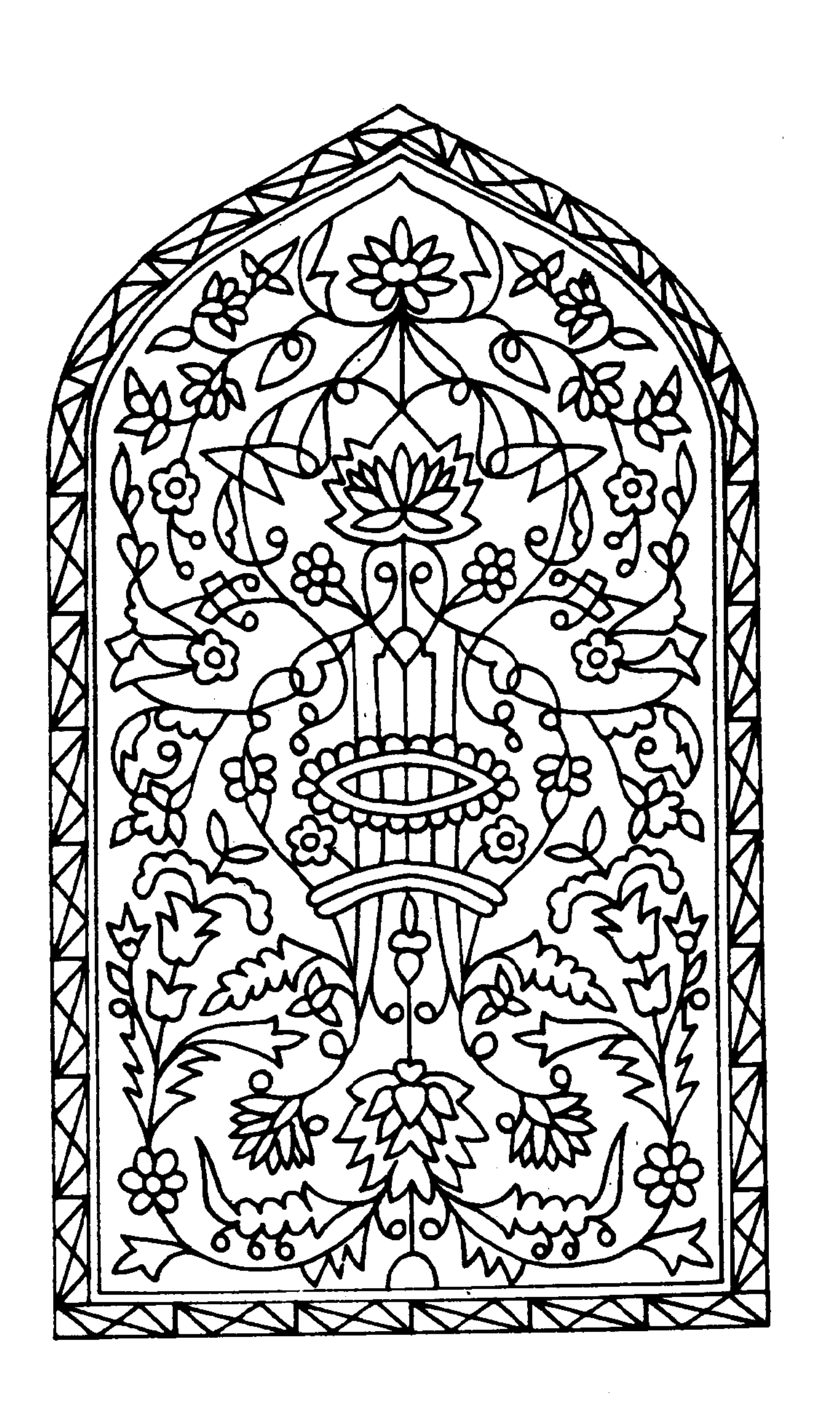
胡西哈里尔·艾尔比　19 世纪初生于喀什噶尔，维吾尔著名诗人。著有《库勒亚提艾力比》，诗集中包括 271 首抒情诗，53 首讽

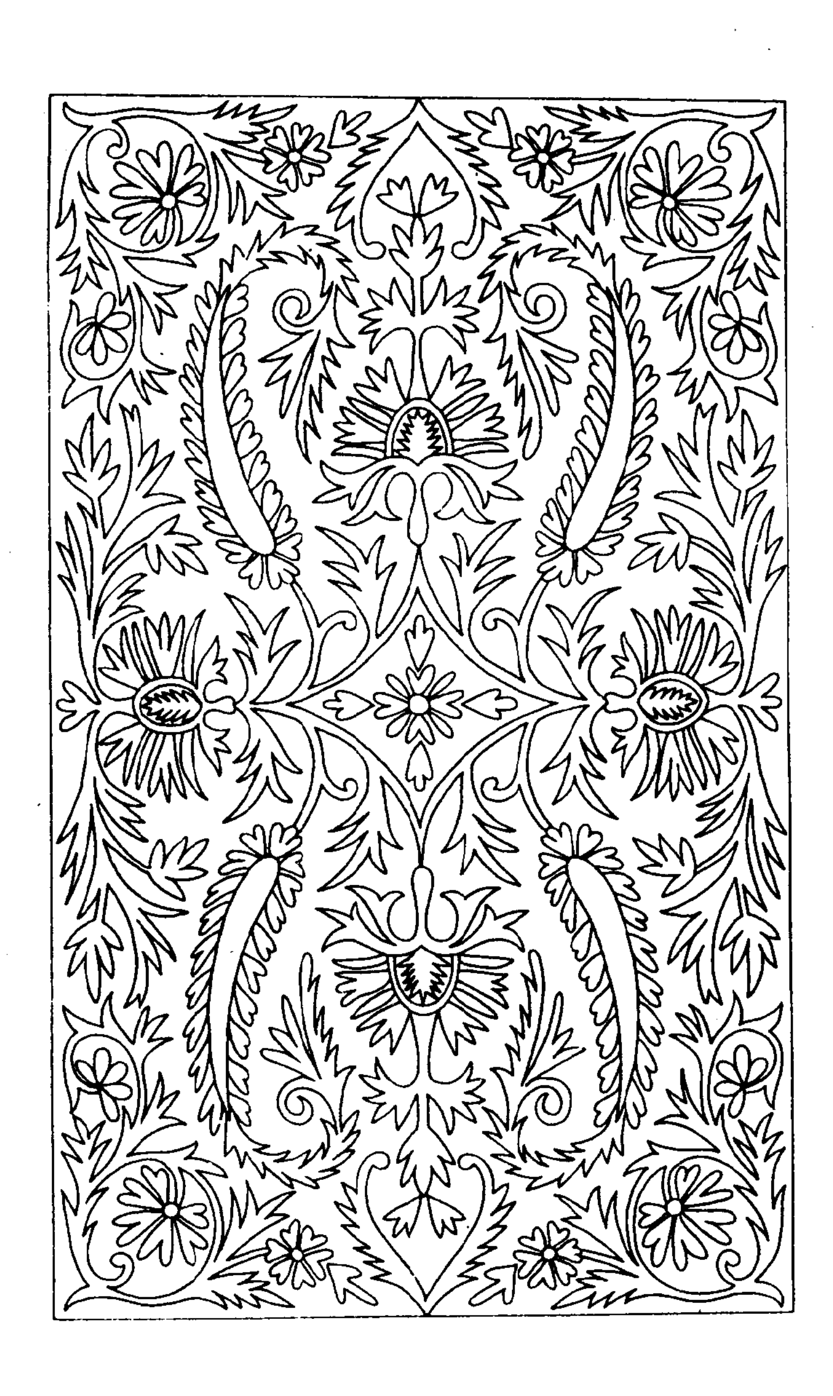
刺诗,37 首柔巴依,14 首寓言诗,14 首美德诗等。

甫祖勒—麦合默提·苏来依满·甫祖勒 (1498～1556)维吾尔著名诗人。

线依合·赛迪 生于 13 世纪,著名波斯诗人。写有巨著《蔷薇园》、《果园》,广为流传。

尕达依 生于 1403 或 1404 年,善于写抒情诗。

مۇندەرىجە

چوڭ نەغمە قسمى

مۇقەددىمە .... (1)
تەزە ، تەزە مەرغۇلى ۋە چۇشۇرگۇسى .... (9)
نۇسخا ، نۇسخا مەرغۇلى ۋە چۇشۇرگۇسى .... (19)
جۇلا .... (28)
سەنەم .... (30)
چوڭ سەلىقە .... (31)
كىچىك سەلىقە ، كىچىك سەلىقە مەرغۇلى ۋە چۇشۇرگۇسى .... (33)
پەشرۇ ، پەشرۇ مەرغۇلى ۋە چۇشۇرگۇسى .... (43)
تەكىت .... (51)

داستان قسمى

بىرىنچى داستان ، بىرىنچى داستان مەرغۇلى .... (54)
ئىككىنچى داستان ، ئىككىنچى داستان مەرغۇلى .... (62)
ئۈچىنچى داستان ، ئۈچىنچى داستان مەرغۇلى .... (69)
تۆتىنچى داستان ، تۆتىنچى داستان مەرغۇلى .... (77)
بەشىنچى داستان ، بەشىنچى داستان مەرغۇلى .... (82)

مەشرەپ قسمى

بىرىنچى مەشرەپ .... (87)
ئىككىنچى مەشرەپ .... (90)
ئۈچىنچى مەشرەپ .... (92)
تۆتىنچى مەشرەپ .... (92)

目　　录

穷乃额满部分

木坎迪满 …………………………………………………… (1)
太孜，太孜迈尔乎里及区秀尔给 …………………… (9)
怒斯禾，怒斯禾迈尔乎里及区秀尔给 ……………… (19)
朱拉 ………………………………………………………… (28)
赛乃姆 ……………………………………………………… (30)
穷赛勒克 …………………………………………………… (31)
克其克赛勒克，克其克赛勒克迈尔乎里及
区秀尔给 …………………………………………… (33)
派西露，派西露迈尔乎里及区秀尔给 ……………… (43)
太喀特 ……………………………………………………… (51)

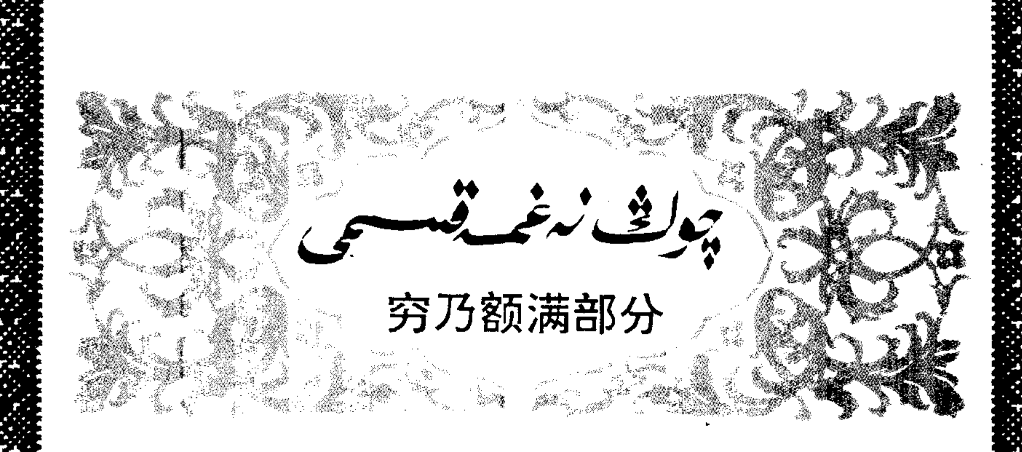
达斯坦部分

第一达斯坦，第一达斯坦迈尔乎里 ………………… (54)
第二达斯坦，第二达斯坦迈尔乎里 ………………… (62)

第三达斯坦，第三达斯坦迈尔乎里 ………………… (69)
第四达斯坦，第四达斯坦迈尔乎里 ………………… (77)
第五达斯坦，第五达斯坦迈尔乎里 ………………… (82)

麦西热甫部分

第一麦西热甫 ………………………………………… (87)
第二麦西热甫 ………………………………………… (90)
第三麦西热甫 ………………………………………… (92)
第四麦西热甫 ………………………………………… (92)

چوڭ نەغمە قىسمى

穷乃额满部分

مۇقەددىمە

木坎迪满

6
1)
2)
3
3
3
3)

4)

5)
6)

7)
8)

9)
10)
3

11)
12)

13)
14)
15)

تەزە، تەزەمەرغۇلى ۋە چۇشۇرگۇسى
太孜,太孜迈尔乎里及区秀尔给
= 60
(D
1)
D 0 T D
T.TDT DTT D
D 0 T D
T T T TT D)
1.
2.
1)3)
2)4)

1.
2.
3)
D.S.
5)7)

5) 7)
6) 8)
1.
7)

2.
9)11)
9)11)
10)12)

13)
14)

15)
1.
2.
16)
17)

1.
2.
17) 19)
18)20)
1.
19)
D.S.
2.
21)
1.
2.

23)
24)

♩ = 66

23)

24)
(T T T T T D
D 0 T D
T. TD T T T D)
نۇسخا، نۇسخا مەرغۇلى ۋە چۇشۇرگۇسى
怒斯禾,怒斯禾迈尔乎里及区秀尔给
= 48
(T T T T T T D D D
1)

TTT T T T D D D)
2)4)
V

1.
3)
2.
5)
6)

7)
8)
9)

10)
11)
12)

13)15)
14)16)

D.S.

17)
18)

جولا
朱拉
♩ = 54
(D T T D T T D D T 0)
1)
2)

2)
3)
4)
5)7)

V
6)8)
D.S.
سەنەم
赛乃姆
= 78
(D 0 T 0 T T D D D)
1)3)

2)4)
D.C.
5)7)
6)8)
1.
2.
D.S
(DTT DT DTT DT)
چوك سەلقە
穷赛勒克
= 40
$\frac{5}{8}$ $(\frac{3+2}{8})$
(D T T DT D T T D T)
1)

2)
3)
4)
5)7)
6)8)
D.S.

كىچىك سەلىقە، كىچىك سەلىقە
مەرغۇلى ۋە چۇشۇرگۇسى
克其克赛勒克，克其克赛勒克迈尔乎里及区秀尔给

5)7)
6)8)

D.S.
9)
10)

11)
11)
12)

13)15)
13)15)

14)16)
17)19)

17)19)
18)20)

21)
1.
2.
22)

= 66

1.
2.
23)
1.
2.
24)

پەشرۇ، پەشرۇ مەرغۇلى ۋە چۇشۇرگۇسى
派西露，派西露迈尔乎里及区秀尔给
♩ = 54
2/4
(0 | D TT D T T | D TT D TT)
1)

2)
3)
4)

5)
6)
7)
8)

9)
10)
(D.T TTTT DTT DTT
DTT DTT DTT D T T DTT D T . T
DTT DTT DTT D T T D T T D T T
D.T TTTT D T T D TT D T T D.T
TTTT DTT DTT DTT DTT DTT D T T D TT

D T T DTT | DTT DTT | D T T D TT |
D T T D. T | T T T T D T T |
D T T D T T | D.T TTTT | D TT DTT
D T T D T T | D T T D T T | D T T D T T
D TT D. T | TTTT D T T | D T T D T T |
D T T D T T | D T T D T T |
D T T D T T | D.T TTTT | D TT DTT
D TT D TT | D T T D T T | D T T D. T

TTTT D T T | D TT D TT | D T T D T T |
D T T D T T | D. T TTTT | D T T D TT |
D T T D T T | D T T D TT | D TT D T T |
D T T D TT | D TT D T T | D TT D T T |
D T T D.T | TTTT D T T | D TT D T T |
D T T D T T | DTT DTT | D T T D T T |
DTT DTT | D T T DTT | D T T D T T |
D. T TTTT | D T T D TT | D TT D TT |

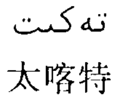
D T T D T T | D T T D T T |
D T T D T T | D.T TTTT | DTT D T T |
D T T D T T | D T T D T T
D T T D TT | D TT D TT | D T T DTT
D T T D TT | D T T D T T | D.T TTTT |
DTT D TT | DTT D TT | DTT DTT | DTT DTT
D TT D TT | D TT D TT | D TT D TT |
D T T D TT | D T T D T T |

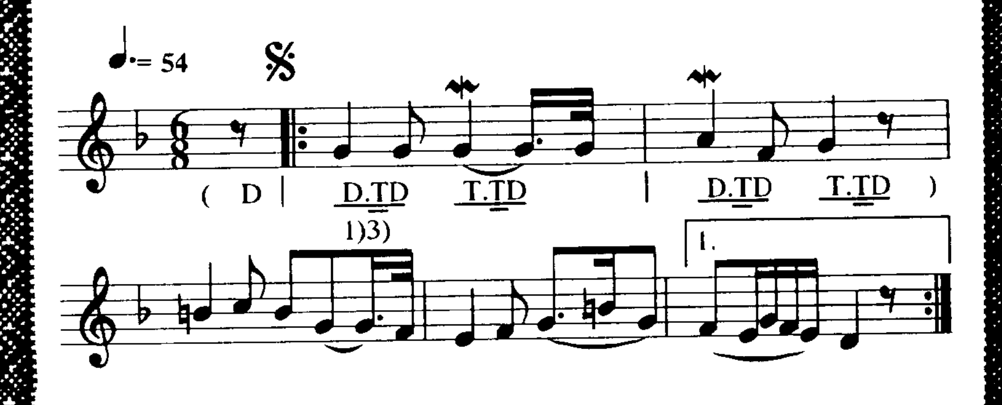

D T T D T T | D T T D T T |
D T T D T T | D TT D TT |
D TT D T T | D T T D T T |
D. T TTTT | D T T D T T |
D T T D. T | T T T T | D TT D TT
D T T D T T | D T T D T T | D TT D TT |
D T T D T T | D T T D T T |
D T T D T T | D. T T T T T

D T T D T T | D T T)

9)

10)

2.
2)4)
1.
2.
2)4)
D.S.
5)
6)
= 54

داستان قىسمى

达斯坦部分

بىرىنچى داستان ، بىرىنچى داستان مەرغۇلى

第一达斯坦,第一达斯坦迈尔乎里

1)2)
3)
4)
5)6)

7)
8)
9)10)
11)
wz56

12)
13)17)
14) 18)

15)19)
16)20)
1.
2.
D.S.
♩= 60

1.
2.

rit

ئىككىنچى داستان ، ئىككىنچى داستان مەرغۇلى

第二达斯坦,第二达斯坦迈尔乎里

1)
2)4)

wz64

8)
9)13)

10)14)
11)15)
12)16)

1.
2.
= 36
w267

1.
D.S.
2.
wz68

ئۇچىنچى داستان، ئۇچىنچى داستان مەرغۇلى
第三达斯坦,第三达斯坦迈尔乎里
= 136
(0 0T D | D.T D | T.T D) |

1)
2)
1.
2.
2)

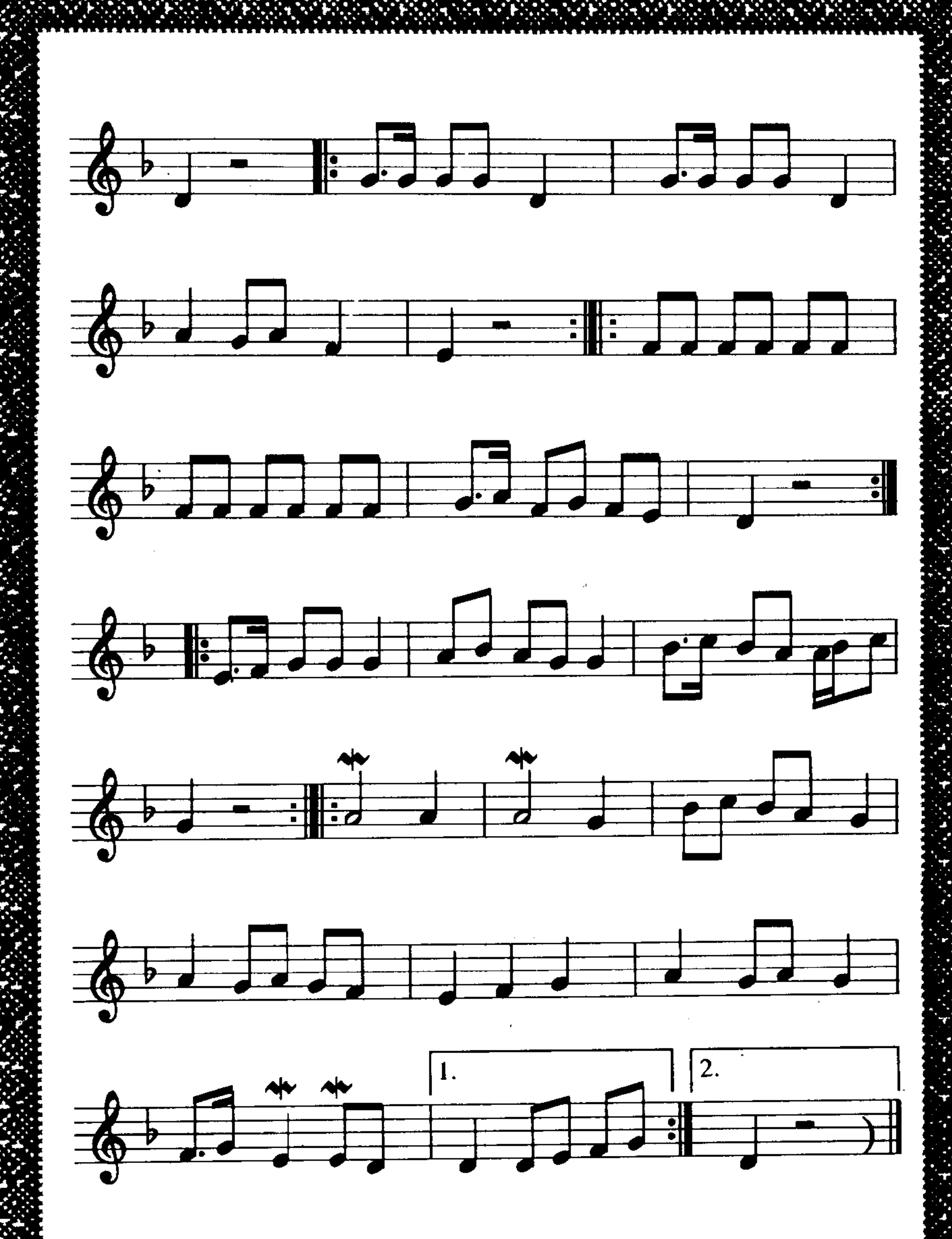

3)
4)
1.
2.
4)

5)
6)8)
1. 3.
2.
6)
4.
D.S.
7)
wz72

= 150

1.
2.

تۆتىنچى داستان، تۆتىنچى داستان مەرغۇلى
第四达斯坦,第四达斯坦迈尔乎里
= 33
7/8 (3+4/8)
(D. D T | D. DT)
1)3)

2)4)
5)
6)
7)

8)
9)13)
10)14)
11)15)

12)16)
1.
2.

بەشنچى داستان ، بەشنچى داستان مەرغۇلى
第五达斯坦，第五达斯坦迈尔乎里
= 50
(D T T D T T | D T T D T)
1)5)
2)6)

3)7)
4)8)
D.S.
9)
10)
11)

12)
♩ = 54

مەشرەپ قىسمى
麦西热甫部分
بىرىنچى مەشرەپ
第一麦西热甫
= 36
(D DD T | D. D T)
1)3)
1) 3)
2) 4)

1.
2.
5)
5)7)
6)8)
1. 3.
2.
7) D.S
4.
9)

10)12)
1.
2.
11)
13)
14)16)
1.
2.
15)

ئىككىنچى مەشرەپ
第二麦西热甫
♩= 96
(D TT D T D TT D T)
1)
2)
3)

4)
5) 7)
1.
2.
6) 8)
D.S.

ئۈچىنچى مەشرەپ
第三麦西热甫
= 102
(D T T D T | DTT DT)
1)3)7)9)
2)4)6)8)
D.C
تۆتىنچى مەشرەپ
第四麦西热甫
= 104
(DTT D T | DTTT D T)
1)

2)
3)
4)
5)7)
1. 2. 3.
6)8)
D.S
4.
= 60

ئۈزھال مۇقامىنىڭ ئاھاڭ تۈرلىرى جەدۋىلى

	مۇقام ئاھاڭ تۈرلىرىنىڭ ئاتىلىشى	تاكىت	باشلىنىش سۈرئىتى	ئاساسىي رىتىم شەكلى
چوڭ نەغمە قىسمى	مۇقەددىمە	—	♩ = 66	
	تەزە	$\frac{3}{4}$	♩ = 60	T.T D T DT T D | D OT D‖
	تەزە مەرغۇلى ۋە چۈشۈرگۈسى	$\frac{3}{4}$	♩ = 66	T.T D T DT T D | D OT D‖
	نۇسخا	$\frac{2}{4}$	♩ = 48	TT T TT T | D DD ‖
	نۇسخا مەرغۇلى ۋە چۈشۈرگۈسى	$\frac{2}{4}$	♩ = 48	TT T TT T | D DD ‖
	جولا	$\frac{4}{4}$	♩ = 54	D TT DT T DD TO ‖
	سەنەم	$\frac{2}{4}$	♩ = 78	D OT OT T | D DD ‖
	چوڭ سەلىقە	$\frac{5}{8}$ $(\frac{3+2}{8})$	♩ ♩. = 40	DTT DT ‖
	كىچىك سەلىقە	$\frac{2}{4}$	♩ = 60	D DD TT | ODDD TO ‖
	كىچىك سەلىقە مەرغۇلى ۋە چۈشۈرگۈسى	$\frac{2}{4}$	♩ = 66	D DD TT | ODDD TO ‖
	پەشرۇ	$\frac{2}{4}$	♩ = 54	D TT D TT ‖
	پەشرۇ مەرغۇلى ۋە چۈشۈرگۈسى	$\frac{2}{4}$	♩ = 54	D TT D TT ‖
	تەكىت	$\frac{6}{8}$	♩. = 54	D.T D T.T D ‖
	چوڭ نەغمە قىسمىنى تارقاق رىتىم بويىچە تاماملاش			
داستان قىسمى	بىرىنچى داستان	$\frac{2}{4}$	♩ = 52	D OT OD T | D.T DT ‖
	بىرىنچى داستان مەرغۇلى	$\frac{2}{4}$	♩ = 60	D OT OD T | D.T DT ‖
	ئىككىنچى داستان	$\frac{7}{8}$ $(\frac{3+4}{8})$	♩. ♩ = 33	D O D T ‖
	ئىككىنچى داستان مەرغۇلى	$\frac{7}{8}$ $(\frac{3+4}{8})$	♩. ♩ = 36	D O D T ‖
	ئۈچىنچى داستان	$\frac{3}{4}$	♩ = 136	D. T D | T. T D ‖
	ئۈچىنچى داستان مەرغۇلى	$\frac{3}{4}$	♩ = 150	D. T D | T. T D ‖
	تۆتىنچى داستان	$\frac{7}{8}$ $(\frac{3+4}{8})$	♩. ♩ = 33	D. D T ‖
	تۆتىنچى داستان مەرغۇلى	$\frac{7}{8}$ $(\frac{3+4}{8})$	♩. ♩ = 33	D. D T ‖
	بەشىنچى داستان	$\frac{2}{4}$	♩ = 50	D TT DT T | D TT DT ‖
	بەشىنچى داستان مەرغۇلى	$\frac{2}{4}$	♩ = 54	D TT DT T | D TT DT ‖
مەشرەپ قىسمى	بىرىنچى مەشرەپ	$\frac{7}{8}$ $(\frac{3+4}{8})$	♩. ♩ = 36	D D D T | D. D T ‖
	ئىككىنچى مەشرەپ	$\frac{2}{4}$	♩ = 96	D TT DT ‖
	ئۈچىنچى مەشرەپ	$\frac{2}{4}$	♩ = 102	D TT DT ‖
	تۆتىنچى مەشرەپ	$\frac{2}{4}$	♩ = 104	D TT DT | DTTT DT ‖
	پۈتۈن مۇقامنى تارقاق رىتىم بويىچە تاماملاش			

《乌孜哈勒木卡姆》曲目一览表

	曲目名称	节拍	起始速度	基本节奏型
第一部分「穷乃额满」	木坎迪满	艹	♩=66	
	太孜	$\frac{3}{4}$	♩=60	T.T D T DT T D | D OT D ‖
	太孜迈尔乎里及区秀尔给	$\frac{3}{4}$	♩=66	T.T D T DT T D | D OT D ‖
	奴斯禾	$\frac{2}{4}$	♩=48	TT T TT T | D DD ‖
	奴斯禾迈尔乎里及区秀尔给	$\frac{2}{4}$	♩=48	TT T TT T | D DD ‖
	朱拉	$\frac{4}{4}$	♩=54	D TT DT T DD TO ‖
	赛乃姆	$\frac{2}{4}$	♩=78	D OT OT T | D DD ‖
	穷赛勒克	$\frac{5}{8}(\frac{3+2}{8})$	♩.♩=40	DTT DT ‖
	克其克赛勒克	$\frac{2}{4}$	♩=60	D DD TT | ODDD TO ‖
	克其克赛勒克迈尔乎里及区秀尔给	$\frac{2}{4}$	♩=66	D DD TT | ODDD TO ‖
	派西露	$\frac{2}{4}$	♩=54	D TT D TT ‖
	派西露迈尔乎里及区秀尔给	$\frac{2}{4}$	♩=54	D TT D TT ‖
	太喀特	$\frac{6}{8}$	♩.=54	D.T D T.T D ‖
	以散板结束"穷乃额满"部分			
第二部分「达斯坦」	第一达斯坦	$\frac{2}{4}$	♩=52	D OT OD T | D.T DT ‖
	第一达斯坦迈尔乎里	$\frac{2}{4}$	♩=60	D OT OD T | D.T DT ‖
	第二达斯坦	$\frac{7}{8}(\frac{3+4}{8})$	♩.𝅗𝅥=33	D O D T ‖
	第二达斯坦迈尔乎里	$\frac{7}{8}(\frac{3+4}{8})$	♩.𝅗𝅥=36	D O D T ‖
	第三达斯坦	$\frac{3}{4}$	♩=136	D. T D | T. T D ‖
	第三达斯坦迈尔乎里	$\frac{3}{4}$	♩=160	D. T D | T. T D ‖
	第四达斯坦	$\frac{7}{8}(\frac{3+4}{8})$	♩.𝅗𝅥=33	D. D T ‖
	第四达斯坦迈尔乎里	$\frac{7}{8}(\frac{3+4}{8})$	♩.𝅗𝅥=33	D. D T ‖
	第五达斯坦	$\frac{2}{4}$	♩=50	D TT DT T | D TT DT ‖
	第五达斯坦迈尔乎里	$\frac{2}{4}$	♩=54	D TT DT T | D TT DT ‖
第三部分「麦西热甫」	第一麦西热甫	$\frac{7}{8}(\frac{3+4}{8})$	♩.𝅗𝅥=36	D D D T | D. D T ‖
	第二麦西热甫	$\frac{2}{4}$	♩=96	D TT DT ‖
	第三麦西热甫	$\frac{2}{4}$	♩=102	D TT DT ‖
	第四麦西热甫	$\frac{2}{4}$	♩=104	D TT DT | DTTT DT ‖
	以散板结束整部"木卡姆"			

مۇقام مۇزىكىسىنى نوتىغا ئېلىشقا ئائىت بىر قانچە ئىزاهات

1 . بۇ نوتا شىنجاڭ مۇقام ئانسامبىلى چېلىپ ئورۇندىغان ، شىنجاڭ ئۈن - سىن نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان ئون ئىككى مۇقامنىڭ ئۈنئالغۇ لېنتىسى (نومۇرى 100 - XL) غا ئاساسلىنىپ ئېلىندى .

2 . ئون ئىككى مۇقامدىكى چارەك ئاۋاز ۋە سەل كۆتۈرۈلگەن (سەل چۈشۈرۈلگەن) ئاۋازلارنى توغرا ئىپادىلەش ئۈچۈن ، بۇ نوتىدا تۆۋەندىكىدەك بەلگىلەر كۆپەيتىپ قوللىنىلدى : ≯ بەلگىسى $\frac{1}{4}$ كۆتۈرۈشنى ، d بەلگىسى $\frac{1}{4}$ چۈشۈرۈشنى ، ↑ بەلگىسى سەل كۆتۈرۈلگەن ئاۋازنى ، ↓ بەلگىسى سەل چۈشۈرۈلگەن ئاۋازنى ئىپادىلەيدۇ ، بۇ بەلگىلەر ئاھاڭ نوتىسىنىڭ سول تەرىپىنىڭ ئۈستىگە قويۇلدى ، بۇ بەلگىلەر نوتىدا كۆي بەلگىسىدە بەلگىلەنگەن ئاۋاز تەرتىپى ئاساسىدا ئۆز رولىنى كۆرسىتىدۇ . مەسىلەن ، كۆي بەلگىسىدىكى مەلۇم ئاۋازنىڭ يېرىم كۆتۈرۈلگەن (چۈشۈرۈلگەن) ئاۋاز ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەش ئۈچۈن ، نوتىنىڭ سول تەرىپىنىڭ ئۈستىگە يەنە ≯ ، d ، ↑ ياكى ↓ بەلگىسى قويۇلغان بولسا ، يېرىم ئاۋاز كۆتۈرۈش (چۈشۈرۈش) نى شەرت قىلىنغان هالدا يەنە $\frac{1}{4}$ ئاۋاز كۆتۈرۈلىدۇ ياكى چۈشۈرۈلىدۇ . ≯ ۋە d بەلگىلىرى ۋاقىتلىق بەلگە سۈپىتىدە بىر تاكىت ئىچىدىلا كۈچكە ئىگە . ئەگەر ئوخشاش تاكىتلار ئىچىدە $\frac{1}{4}$ كۆتۈرۈلگەن ياكى چۈشۈرۈلگەن ئاۋازلار كېيىنكى ئاۋازلاردا يېرىم كۆتۈرۈلمىسە (چۈشۈرۈلمىسە) ، كېيىنكى ئاۋازلارنىڭ سول تەرىپىنىڭ ئۈستىگە ئاھاڭنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشنى ئىپادىلەيدىغان بەلگە قويۇلدى . ↑ ، ↓ بەلگىلىرى پەقەت بەلگە قويۇلغان ئاۋازدىلا كۈچكە ئىگە .

3 . ~ ۋە ∿ لار ئايرىم - ئايرىم هالدا ئاھاڭلارنى يوقىرىغا ياكى

تۆۋەنگە تىترىتىش بەلگىسى بولۇپ، تىترىتىش دائىرىسى ئادەتتە $\frac{1}{4}$ ئاۋاز ئىچىدە بولىدۇ.

4. $\frac{5}{8}$ ، $\frac{7}{8}$ ، $\frac{9}{8}$ قاتارلىق ئۇدارلار ئارقىلىق بۇ نوتىدىكى ئۇدار ئاھاڭلىرىنىڭ ھەر بىر تاكتىلىرىنىڭ ئىچكى قىسمىدىكى ئۇدارلارنىڭ بىرىكىش مۇناسىۋىتىنى ئىپادىلەش ئۈچۈن، $\frac{5}{8}$ $(\frac{3+2}{8})$ ، $\frac{7}{8}$ $(\frac{3+4}{8})$ ، $\frac{9}{8}$ $(\frac{3+6}{8})$ فورمۇلىسى قوللىنىلدى. ھەر بىر تاكتىنىڭ بىرىنچى ئۇدار بىرلىكدە ۋاقتى تەكشى بولغان ئۈچ ئۇدارنىڭ ئىككى ئاۋازدا قاتارلىشىپ كېلىشى ۋە تۆت ئاۋازدا قاتارلىشىپ كېلىشى، شۇنداقلا ئۇلارنىڭ ھەر خىل ئۆزگىرىشلىرى دائىم كۆرۈلۈپ تۇرىدۇ. بۇ ئون ئىككى مۇقامنىڭ ئۇدار، رىتىم جەھەتتىكى مۇھىم ئالاھىدىلىكى، كىتابخانلارنىڭ دىققەت قىلىشىنى ھاۋالە قىلىمىز. بەزى ئاھاڭلاردا كۆرۈلىدىغان پارچە ئۇدار يەنە « كۆپەيگەن ئۇدار » لارغا بۇ نوتىدا $\frac{2\frac{1}{2}}{4}$ (تۆتكە بۆلۈنىدىغان ئاۋاز بىر ئۇدار بولۇپ، ھەر بىر تاكتتە $2\frac{1}{2}$ ئۇدار بولىدۇ)، $(\frac{2\frac{1}{2}+4}{4})$ $\frac{6\frac{1}{2}}{4}$ (تۆتكە بۆلۈنگەن ئاۋاز بىر ئۇدار بولۇپ، ھەر بىر تاكتتا $6\frac{1}{2}$ ئۇدار بولىدۇ، يەنى $2\frac{1}{2}$ ئۇدار ۋە تۆت ئۇداردىن ئىبارەت ئىككى تەركىپكە بۆلۈنىدۇ) شەكلىدىكى ئالاھىدە ئۇدار بەلگىسى قوللىنىلغان.

5. ھەر بىر ئاھاڭ باشلانغان مېلودىيىنىڭ ئاستى تەرىپىگە بۇ ئاھاڭنىڭ باش ـ ئاخىرىنى تۇتاشتۇرىدىغان « ئاساسىي رىتىم شەكلى » بەلگىسى قويۇلغان. بۇنىڭ ئىچىدىكى D بەلگىسى داپنىڭ « دۇم » نى،

T بەلگىسى داپىنىڭ « تاك » ئاۋازىنى ، O بەلگىسى ئاۋاز توختىغانلىقنى ئىپادىلەيدۇ .

6 . مېلودىيىنىڭ ئاستى تەرىپىگە قويۇلغان سان تېكىستىنىڭ تەرتىپ نومۇرىنى ئىپادىلەيدۇ .

7 . تەكرارلانغان مېلودىيىدە بىرىنچى قېتىمدا ئېيتىلغان ياكى چېلىنغان ئاھاڭ ئۆلچەم قىلىندى .

关于乐谱记录的几点说明

一、本乐谱根据新疆音像出版社出版发行的《十二木卡姆》盒式录音带（片号XL－100）记录。由新疆木卡姆艺术团演唱、演奏。

二、为了准确地反映《十二木卡姆》中的四分音和微升（降）音，本乐谱在传统五线谱记谱法的基础上，增加使用 ♮ 号表示升四分之一音、 ♭ 号表示降四分之一音，↑号表示微升音、↓号表示微降音。这些符号标在音的左上方，都在乐谱中调号所规定音列的基础上起作用。如调号中已标明某音要升（降）半音而在其左上方又加标了 ♮ 号、 ♭ 号、↑号或↓号，则要在升（降）半音的前提下再升高（或降低）四分之一音或微升（微降）。作为临时记号， ♮ 号和 ♭ 号对一小节内的同音有效。如同一小节中已经半升（降）的音在后面不作半升（降），则需在后面的那个音的左上方加标能够示意回复到原调音列的符号。↑号↓号只对所标的乐音起作用。

三、～和～分别为上、下波音符号，其波动范围一般在四分之一音之内。

四、对于 $\frac{5}{8}$、$\frac{7}{8}$、$\frac{9}{8}$ 等复拍子，本乐谱以 $\frac{5}{8}(\frac{3+2}{8})$、$\frac{7}{8}(\frac{3+4}{8})$、$\frac{9}{8}(\frac{3+6}{8})$ 式的拍号标明这些节拍乐曲中每一小节内部的节拍组合关系。在这些节拍乐曲中每小节的第一个小节拍单位里，经常出现时值均分的三拍二连音和四连音以及它们的各种变体，这是《十二木卡姆》在节拍、节奏方面的一个重要特点，敬请读者注意。对于另一些乐曲中出现的非整数“增盈节拍”，本乐谱使用 $\frac{2\frac{1}{2}}{4}$（以四分音符为一拍，每小节两拍半）、 $\frac{6\frac{1}{2}}{4}(\frac{2\frac{1}{2}+4}{4})$ （以四分音符为一拍，每小节六拍半，又可分为两拍半和四拍这样两个小节拍单位）式的特殊拍号标记。

五、每首乐曲起首处旋律下方标记着贯串本乐曲始终的“基本节奏型”。其中，字母D表示击手鼓鼓中，发“咚”音，字母T表示击乐鼓鼓边，发“嗒”音。字母O表示休止。

六、旋律下方以数字标明唱词序号备考。

七、反复的旋律以第一次演唱（奏）的作为标准记录。

مۇندەرىجە

چوڭ نەغمە قىسمى

مۇقەددىمە .... (1)
نەھاجەت ھەججى ئەكبەر .... گۇمنام (1)
تەزە .... (2)
ئەي گادايىڭنىڭ گادايى .... نەۋائى (2)
يۈزۈڭنى كۆرمىگەچ .... زەلىلى (3)
تەزە چۇشۇرگۈسى .... (3)
يىقىلدى دەپ زەلىلىنى .... زەلىلى (3)
نۇسخا .... (3)
دىلرابا كۆرگەچ مېنى .... نىيازى (3)
ئايجامالىڭنى شۇدەم .... نىيازى (4)
نۇسخا چۇشۇرگۈسى .... (5)
ئەي نىيازى جان بېرۇر .... نىيازى (5)
جۇلا .... (5)
ئاق ئالما قىزارغاندەك .... (5)
سەنەم .... (6)
سەن - سەن مېنى سەن .... (6)
چوڭ سەلىقە .... (6)
سىنىڭ جېنىڭ - مېنىڭ جېنىم .... (6)
بىرىنچى كىچىك سەلىقە .... (7)
يارنىڭ كويىدا .... مەشرەپ (7)
ئىككىنچى كىچىك سەلىقە .... (8)
بولۇپ مەست جۇنۇن ئاشىق .... سادايى (8)

كىچىك سەلقە چۈشۈرگۈسى .... (8)
سادايى بول جۇنۇن بىرلە .... سادايى (8)
پەشرۇ .... (8)
گۈزەل رۇخسارىغا گۈلگۈن .... گۇمنام (8)
پەشرۇ چۈشۈرگۈسى .... (9)
جاھانغا شەمئى تولسا .... گۇمنام (9)
تەكىت .... (9)
يار دەپ مەن ئادا بولدۇم .... (9)

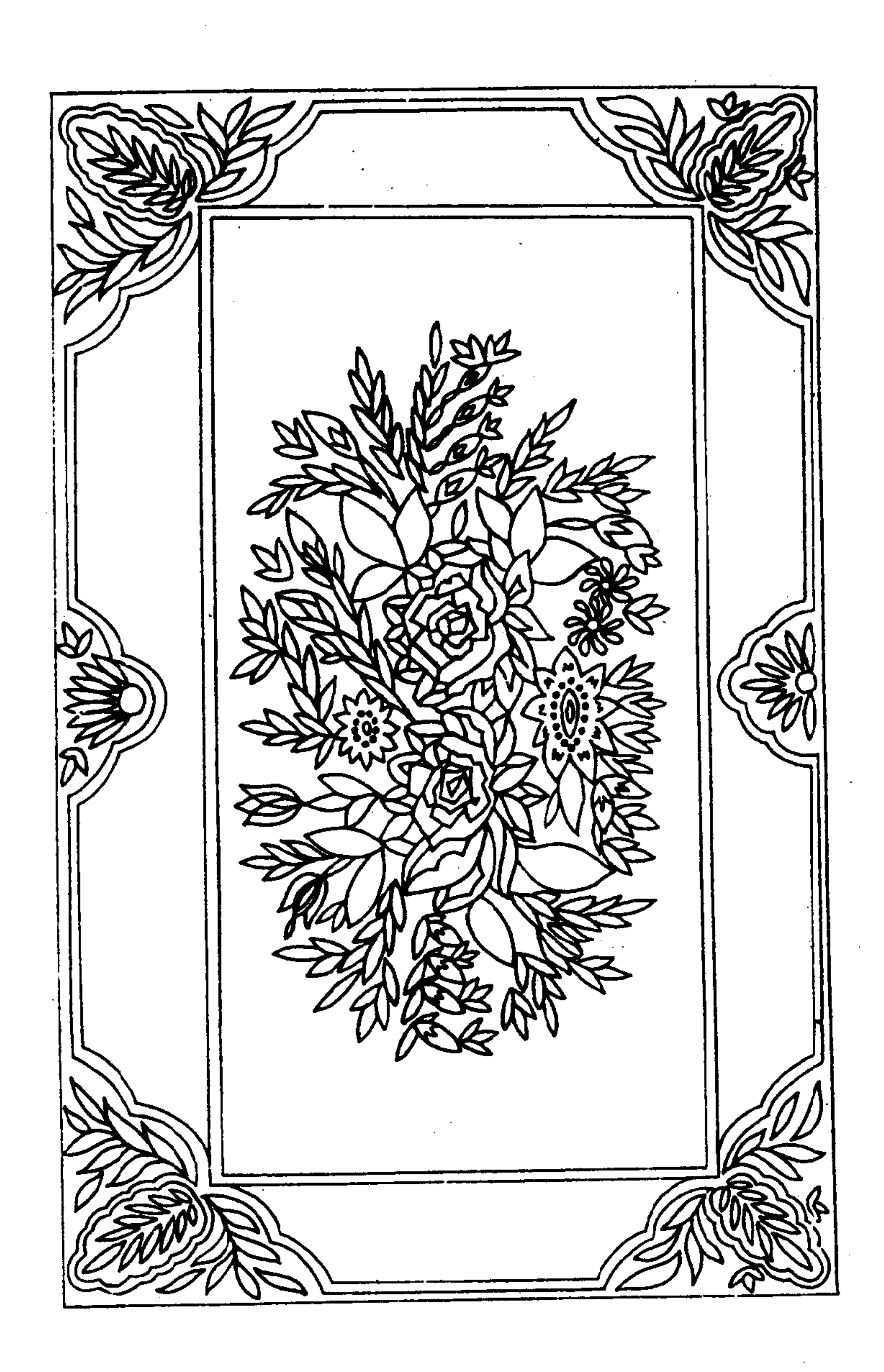
داستان قىسمى

بىرىنچى داستان .... (11)
چىمەنلەرنىڭ ئىچىدە .... (11)
ئىككىنچى داستان .... (12)
غەمدىن قۇتۇلمىغان مېھنەتلىك باشىم .... (12)
ئۈچىنچى داستان .... (13)
باغقا ئىككى پەرى كېلۇر .... (13)
تۆتىنچى داستان .... (13)
ئەي گۈل ، سېنى ئىزدەپ .... (13)
بەشىنچى داستان .... (14)
پىراق مېنى ھازىر ئەيلىدى بەربات .... (14)

مەشرەپ قىسمى

بىرىنچى مەشرەپ .... (15)
كېلىپ ھالىمنى سورىمايسەن .... سادايى (15)
ئىككىنچى مەشرەپ .... (15)
ساڭا ئاشىق ئېرۇرمەن دىلبىرىم .... سادايى (15)
ئۈچىنچى مەشرەپ .... (16)

کەلمىدى ھەر كۈن سوراپ .... سادايى (16)
تۆتىنچى مەشرەپ .... (16)
كىم ئەمەس ئۇل ئاي ـ ئاي مۇپتىلاسى .... سەككاكى (16)
بەشىنچى مەشرەپ .... (17)
بىر گۈلى رەئنا كۆرۈپ .... مەھزۇن (17)

مۇقەددىمە

نەھاجەت ھەججى ئەكبەر ، كاشغەر ئىچرە مازارىم بار ،
زىيائى چەشمىمە خاكى رەھىدىن سۇرمە زارىم بار .

ماڭا قىسمەت ئەزەلدىندۇر ئۇزۇقلانماق بالا - دەرتتىن ،
نە ئىشرەت گۈلشەن ئىچرە ، زۇلۇم ئېلىدىن غەمگۇزارىم بار .

مېنى كۆرسە قاچادۇر شەيخۇلئىسلام جىن - شاياتۇندەك ،
نېچۇن بوينۇمدا يار زۇلپى چىرماشقان تۇمارىم بار .

تېنىم تاغدۇر ، تۇمەنىمىڭ سەرۋى تاشلار سايە ھەرياندا ،
كۆزۈڭدىن ئاھۇيى غەم راھىتىگە سەرنۇزارىم بار .

مەيى لەئلىڭ خىيالى چەشمىسى كۆڭلۈم سىرى ئاقىپ ،
يۇيۇپ پاك ئەتتى پەرھىز تۇپراغىن ھەرنە غۇبارىم بار .

ئەجەل بادى ① يىقىتتى ، سەرۋىڭ ئۈنسە باغى مەھشەردە ،

---

① ئەجەل بادى — ئەجەل شارابى

تۇرارمەن سايىدەك ئارقاڭدا دەپ كۆپ چەشمە زارىم بار .

پەقىر گۇمنامنىڭ بويىنىنى ئىتنىڭ زەنجىرىگە باغلاپ ،
ئېرۇر دۆلەت ئاياغ ئاستىندا سۆدرەتسەڭ نە ئارىم بار .

(گۇمنام)

تەزە

ئەي گادايىڭنىڭ گادايى بارچە ئەھلى تەختۇ تاج ،
كىم گادايىڭدۇر ئۇڭا يوق تەخت ئىلە تاج ئېھتىياج .

كۆزلىرىڭ بەرسە جازا ئازراقلا سەۋەنلىك ئۈچۈن ،
بۇ ئەجەپمەس ، چۈنكى ئاغرىقلار بولۇر نازۇك مىزاج .

گەر سەنۇبەر تۈز مەمىش سەرۋىڭ خىلاپىن كۆڭلىدە ،
يەل چىنار ئىلگى بىلە نېچۈن ئۇرار يۈزىگە كاج .

ئەيكى كۆڭلۈمنى بۇزۇپ دەرسەن : خىيالىمنى چىقار ،
ھېچكىم ۋەيرانىدىن گەنچ ئىستەمەس ھەرگىز خىراج .

سەن جاپا قىلغاچ ، كۆڭۈل جان بىرلە تەركىم تۇتتىلەر ،
بولسا شاھ زالىم ، ئەل ئىچرە زۇلمىغا ئەرمىش رىۋاج .

ھىجرىدىن پەرياد ئەتسەم سەن دېدىڭكى ، سەۋرى قىل ،
ۋاھ ، كۆيۈككە ئوت بىلەن ئەيلەر ئىكەنسەنغۇ ئىلاج .

تەختگاھ زىننەتلىسەڭ يۈلتۈزسىمان ئەتلەس بىلەن ،
باسقۇسى پانىي توزاڭى ، سەن قالۇرسەن نائىلاج .

تا گادايىڭدۇر نەۋائى تەخت ئىلە تاج ئىستىمەس ،
ئەي گادايىڭنىڭ گادايى بارچە ئەھلى تەختۇ تاج .

(نەۋائى)

※ ※ ※

يۈزۈڭنى كۆرمىگەچ ئەي گۈلئۇزارىم يۈز پىغانىم بار ،
جاھان باغىدا ئىستەرمەن سېنى بۇ تەندە جانىم بار .

كېلىپ ھىجران تۈنىدە ھالىتىمدىن سەن خەۋەردار بول ،
نۇرانە سۇبھى بولغۇنچە بەسى شەرھى بايانىم بار .

ئەلەم مەكتۇ بىنىڭ مەزمۇنىدىن ئىزھار ئېتەلمەسمەن ،
ئىشىتكەن خەلق كۆيگەي شۇئىلەدىن تىغى زابانىم بار .

جۇنۇن شەھرى سەراسەر ئاقىبەت ۋەيرانە بولماسمۇ ،
كۆزۈم ياشىم چۇ دەريا ھەر تەرەپ ئابى راۋانىم بار .

(زەلىلى)

تەزە چۇشۇرگۇسى

يىقىلدى دەپ زەلىلنى رەقىب شاد بولمىغىل ھەرگىز ،
مەدەتكارى ئۇنىڭ سۇلتان ساتۇقى بۇغرا خانىم بار .

(زەلىلى)

نۇسخا

دىلرابا كۆرگەچ مېنى قىلدى ھۆكۈم : پەيمانە تۇت ،
بولغىلى ئىشقىمدا شەيدا سەن كەبى دىۋانە تۇت .

مەن دېدىم : جانۇ دىلىم بىرلە بېشىڭدىن ئۆرگىلەي ،
جانىم ئالسۇنكىم بېرۇر نازۇك بويۇڭ پەيمانە تۇت .

قىلمىغىل دىۋانە سەن ئاشكارا بۇ ئىشقى سىرىن ،
شەمئى ۋەسلىمنى كۆرۈپ بولغىل ماڭا پەرۋانە تۇت .

مەن تۇتاي ئەي نازىنىن پىنھان ساڭا دەردىم ئايان ،
ئەرزى ـ ئەھۋالىم دېدىم كۆڭلۈڭدە سەن جانانە تۇت .

(نىيازى)

※ ※ ※

ئاي جامالىڭنى شۇدەم كۆرگەچ كۆڭۈل ھەيران ساڭا ،
ئاسرىدىم بۇ ئىشق سىرىن ئېيتقىلى پىنھان ساڭا .

كىمۇ ئىشقىڭ زۇلمىدا تەنھا مېنىڭدەك جان بېرۇر ،
غەيرىدىن دەم ئۇرسا ئىشقىڭ خوپ ئەمەس جانان ساڭا ،

ئەي كۆڭۈل مىڭ پارە بولماق ئىستىسەڭ يار ئالدىدا ،
ئول تەبەسسۇم ئەيلىبان قىلغاي كۆرۈپ خەندان ساڭا .

ئەي كۆڭۈل ، جاننى نېتەي كۆرسۇن دىبان جانانىنى .
ئوت تۇتاشۇر جانىغا قىلسۇن پىغان يەكسان ساڭا .

ئەي نىيازى ، جان بېرۇر چاغ بولدى جانان ئالدىدا ،
ناگىھان بولسا كېرەك ئول دىلرابا مېھمان ساڭا .

(نىيازى)

نۇسخا چۈشۈرگۈسى

ئەي نىيازى ، جان بېرۇر چاغ بولدى جانان ئالدىدا ،
ناگىهان بولسا كېرەك ئول دىلرابا مېهمان ساڭا .

(نىيازى)

جۇلا

ئاق ئالما قىزارغاندەك ،
قىزىل يۈزلۈكۈم يارىم ،
ناۋات بىلەن يۇغارغاندەك ،
شېرىن سۆزلۈكۈم يارىم .

ئانار گۈلىدەك يارىم ،
خىنە گۈلىدەك يارىم ،
ھەر بىرىڭ قىزىل گۈلدەك ،
قايسىڭدىن كېچەي ، يارىم .

بارىسەن دېگەن يارىم ،
يانىسەن دېگەن يارىم ،
سەن مېنىڭدىن ئايرىلساڭ ،
ئۆلىسەن دېگەن يارىم .

كېتىپ بارىسەن ، يارىم ،
قاچان كېلىسەن ، يارىم ،
سېنىڭ كەلمىكىڭ مۇشكۈل ،
مەن بېرىپ كۆرەي ، يارىم .

(خەلق قوشاقلىرى)

سەنەم

سەن - سەن مېنى سەن خارابى قىلدىڭ مېنى سەن ،
ئوتلارغا سېلىپ كاۋابى قىلدىڭ مېنى سەن .

سەن - سەن مېنى سەن - سەن ئۆلتۈرەيىن دېمە سەن ،
بېشىمغا ھەر بالانى كەلتۈرەيىن دېمە سەن .

دەريادا بېلىق يىلاننى قوغلاپ كېلىدۇ ،
ئات ئالدىدا ، قوي كەينىدە مەرەپ كېلىدۇ .

تۈنلەر كېچىسى توخۇلار پەرياد ئېتىدۇ ،
ھايۋان جېنىدا ئاللانى شۇل ياد ئېتىدۇ .

(خەلق قوشاقلىرى)

چوڭ سەلىقە

سېنىڭ جېنىڭ ، مېنىڭ جېنىم بىر جان ئەمەسمۇ ،
سەن يار ئۈچۈن مېنىڭ جېنىم قۇربان ئەمەسمۇ ؟

ئالتۇن تارتقان تارازاگدا يامبۇ تارتايمۇ .
كەلمەي - كەلمەي بىر كەلگەندە ئۆزۈمنى ئاتايمۇ ؟①

بۇگۈنمىكىن ، ئەرتەمىكىن يارىم كەتكىدەك ،
ئالتە ئاي يازدىن ئەگەشكىنىم زايە كەتكىدەك .

---

① ئۆزىنى ئاتاش ، پىدا قىلىش

ئۇيان ئۆتۇپ - بۇيان ئۆتۇپ ئالاي كۆڭلۈڭنى،
قىزىل گۈلنىڭ غۇنچىسىدەك ئىگەي بوينۇڭنى.

(خەلق قوشاقلىرى)

بىرىنچى كىچىك سەلىقە

يارىنىڭ كويىدا ئۆلگەن بارمۇكىن ؟
بىر ئۆلۈپ ئىككى تىرىلگەن بارمۇكىن ؟

يارىنىڭ ۋەسلىنى ئىزلەپ چەرخ ئۇرۇپ،
تەلمۈرۈپ يوللاردا قالغان بارمۇكىن ؟

قەتل قىلماققە ياناكىم تەڭلىشىپ،
يالۋۇرۇپ بويىنىنى سالغان بارمۇكىن ؟

ئول نىگارىم قولغا ئالسا خەنجىرىن،
يالۋۇرۇپ جانىنى بەرگەن بارمۇكىن ؟

مەن كەبى تەرسايۇ رەسۋالار بولۇپ،
بويىنغا زۇننار ئاسقان بارمۇكىن ؟

تاڭلا مەھشەردە يىغىلسا جۇملە خەلق،
ئاھ ئۇرۇپ مەھشەرنى بۇزغان بارمۇكىن ؟

كېچە - كۈندۈز زارى بىرلە يىغلىبان،
كۆز يېشى جەيھۇنچە ئاققان بارمۇكىن ؟

(مەشرەپ)

ئىككىنچى كىچىك سەلىقە

بولۇپ مەست جۇنۇن ئاشىق ئەگەر مەيخانىغا كىرسە ،
بولۇر ئەلبەتتە ئول ئاباد ئەگەر ۋەيرانىغا كىرسە .

كى ئاشىق ئىشقىدىن قىلسا ئەگەر ھەر قايسىغا تەسىر ،
ئۆزىن تۇتماي ئۇرار ئوتقا ئەگەر پەرۋانىغا كىرسە .

قەدەمنى قويسا ئاشىقلار ئەگەر بۇتخانە سارىغا ،
ھەمە بۇتلار قىلۇر سەجدە ئەگەر گىريانىغا كىرسە .

جۇنۇن ئەھلىنى ئەيپ ئەتمەڭكى بۇل دىۋانىلىق بىرلە ،
چىقىپ ئىرانۇ تۇراندىن ئەگەر پەرغانىغا كىرسە .

ھەمە ئاشىق ئېلى بىردەم تەكەللۇم ئەيلىسە ناگاھ ،
قالۇر ۋەھدەت ئېلى ھەيران ئەگەر ئەپسانىغا كىرسە .

(سادايى)

كىچىك سەلىقە چۇشۇرگۇسى

سادايى بول جۇنۇن بىرلە قىلىپ پەرياد ، ئۇرۇپ نالە ،
چىقارۇر ئوتلىرىن ھەر مەسجىدۇ مەيخانىغا كىرسە .

(سادايى)

پەشرۇ

گۈزەل رۇخسارىغا گۈلگۈن شارابى خوپ ياراشىپتۇ ،
ئانىڭ تەسىرىدىن كۆن چەشمەسىگە ئوت تۇتاشىپتۇ .

باقالماس دىلبىرىمنىڭ يۈزىگە خۇرشىدى يۈزلۈكلەر ،
خىجالەتتىنمۇ ياكى كۆنگە باقسا كۆز قاماشىپتۇ .

ئىرۇرمۇ باغدا گۈل ، ياتاغدا لالە ، يانىگار ئۆتكەچ ،
قىلۇردە سەير باغۇ دەشتىنىڭ باغرى قاناشىپتۇ .

قاچان كۆن چىقسا ئاي - يۇلتۇز ئۆزىنى ئاشكارا ئەتمەس ،
ئانىڭدەك دىلبىرىم بىرلە قەيۇ خوبلار تاقاشىپتۇ .

(گۇمنام)

پەشرۇ چۇشۇرگۇسى

جاھانغا شەمئى تولسا ، چىقسىمۇ كۆن يورۇماس ئالەم ،
بۇ رەڭ ئالەمگە ئەي گۇمنام جانان نۇرى تۇتاشىپتۇ .

(گۇمنام)

تەكىت

يار دەپ مەن ئادا بولدۇم ،
غەمگە مۇپتىلا بولدۇم .
بىر كۆرۈپ جامالىڭنى ،
ئاشىق بىقارار بولدۇم .

زەپمۇ كەلمىدىڭ ، يارىم ،
يولۇڭغا بارغۇدەك بولدۇم .
قولۇمغا قوش پىچاق ئالىپ ،
يۈرەكنى يارغۇدەك بولدۇم .

قولۇڭدىكى ئۈزۈككە،
ياقۇت بىلەن كۆز قويدۇم.
كۆڭلۈڭنى ئالارمەن دەپ،
ناخشا بىلەن سۆز قويدۇم.

(خەلق قوشاقلىرى)

بىرىنچى داستان

چىمەنلەرنىڭ ئىچىدە نازۇك چىمەن بار ،
راستتىن ئېيتقىن ، جان ئانا ، گۈلنى كىم تۈزدى ؟
يەتكىن مېنىڭ ھالىمغا ، ئەيلىگىن ئىزھار ،
راستتىن ئېيتقىن ، جان ئانا ، گۈلنى كىم تۈزدى ؟

نە چىمەندۇر ، جان بالام ، مەندىن سورايسەن ،
ھەممە گۈلنى ئۆزۈم تۈزدۈم ، بايان ئەيلىيىن .
كۈندە يۈزمىڭ خىيالدا چىمەن باغلايمەن ،
قايسى بىرسىنى ، بوتام ، ساڭا بايان ئەيلىيىن .

ھېچقاچاندا تۈزمەس ئىدىڭ مۇنداق چىمەننى ،
راستتىن ئېيتقىن ، جان ئانا ، قىينىما مېنى .
ئۆلمىسەم يەتكۈزەرمەن مۇرادقا سېنى ،
راستتىن ئېيتقىن جان ئانا ، گۈلنى كىم تۈزدى ؟

ھەر سابادا ئاچىلۇر قىرمىزى گۈللەر ،
گۈل ئۈستىدە جان بېرۇر خۇشال بۇلبۇللار .
بالام ، ئۆيدە بىر ناتىۋان ئوغلۇم بار ،
ئۇنىڭ قىسسەسىنى ، بوتام ساڭا بايان ئەيلىيىن .

كۆرسەت ماڭا شۇ ناتىۋان يېتىم ئوغلۇڭنى ،
قۇربان قىلاي مەن ئۇنىڭغا يوقۇ بارىمنى .
سىردىشىم سەن ، جان ئانا ، ئاڭلا دادىمنى ،
راستتىن ئېيتقىن ، جان ئانا ، گۈلنى كىم تۈزدى ؟
(« غېرىپ ـ سەنەم » داستانىدىن)

ئىككىنچى داستان

غەمدىن قۇتۇلمىغان مېھنەتلىك باشىم ،
كۈندە يۈزمىڭ ھىجرانلار بولدى ، نەيلىيىن .
قارارى يوق شۇم پەلەكنىڭ گەردىشى ،
تۈگۈمەس سەۋداغا سالدى ، نەيلىيىن .

ھەر زامانە باشىمغا يەتتى سەۋدالار ،
يېتىشتۈردى جانىمغا يۈزمىڭ بالالار ،
كۆزلىرىمدىن ئاقتىلەر قانۇ دەريالار ،
غەرقى جاھان ئېيتىپ قالدى ، نەيلىيىن .

بۇلبۇل بولۇپ گۈلىستانىڭنى كەزمىدىم ،
باغۋەن بولۇپ ئالمالىرىڭنى ئۈزمىدىم ،
يار ـ يار دەپ شېكەر لېۋىڭنى سۆيمىدىم ،
كۆڭلۈمدە ئارمانلار قالدى ، نەيلىيىن .

غېرىپ دەيدۇ ، قۇل دەيدۇ مېنىڭ ئاتىمنى ،
پەلەك بەخش ئەتمەيدۇ كۆڭۈل شادىمنى ،
ھەق مۇيەسسەر ئەتمىدى شول مۇرادىمنى ،
ياخشى كۈنلەر يامان بولدى ، نەيلىيىن ؟

(« غېرىپ ـ سەنەم » داستانىدىن)

ئۈچىنچى داستان

باغقا ئىككى پەرى كېلۇر ، ئەجەب سەيلانە ـ سەيلانە ،
ئاشىقلارنىڭ كۆڭلىنى ئېلىپ كېلۇر سەيلانە ـ سەيلانە .

ئىككىلىسى ھەمدەم بولۇپ ، بىر ـ بىرىگە مەھرەم بولۇپ ،
قىيا بېقىپ ، قولنى سىلىپ ، كېلۇر سەيلانە ـ سەيلانە .

بىرى گۈلدۇر ، بىرى غۇنچە ، ھېچقايسى يوقتۇر سەنەمچە ،
تاماشاغا كېلۇر بارچە ئەجەب سەيلانە ـ سەيلانە .

غېرىپ ئىستەر ئۆز يارىنى ، ئەيلەپ كۆكۈل ئىزھارىنى ،
يار كۆرسىتۇر رۇخسارىنى ئەجەب سەيلانە ـ سەيلانە .

(« غېرىپ ـ سەنەم » داستانىدىن)

تۆتىنچى داستان

ئەي گۈل ، سېنى ئىزدەپ چىمەن باغلايمەن ،
بىر گۈلۈمگە سەن ھەم سالام دېگەيسەن ،
ئەرزى ـ ھالىمنى ئېيتىپ ساڭا يىغلايمەن ،
يېشىڭ تۆكۈپ سەنەمگە سالام دېگەيسەن .

قىزىل گۈلۈم ئېچىلىپ سولۇپمىدى جاھاندا ،
بۇلبۇل ھەرئان گۈل ئىشقىدا پىغاندا .
ناۋا ئەيلەپ گۈزەل ئارزۇ ـ ئارماندا .
گۈل شېخىغا بۇگۈن قوندى دېگەيسەن .

سېنىڭ ئۈچۈن ئۆز ۋەتەندىن ئايرىلغان ،
پەرۋانىدەك ئىشقى ئوتىدا كۈل بولغان .
ۋەسلىڭ ئىزدەپ بىر باغچىغا قۇل بولغان ،

يۈسۈپ كەبى كەنئانىڭ كەلدى دېگەيسەن .

باغىڭ ئىچرە بىر يېتىم كېلىپتۇ ،
چىرايلىرى سارغىيىپ ، ھوشىدىن كېتىپتۇ ،
بىلەي دېسەڭ ئۇنىڭ ئىسمى غېرىپتۇ ،
مەجنۇن سۈپەت غېرىپىڭنى كەلدى دېگەيسەن .

(« غېرىپ - سەنەم » داستانىدىن)

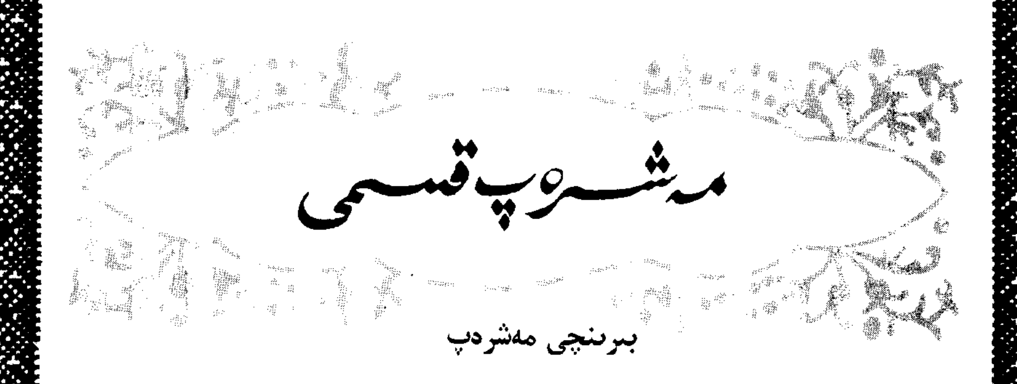
بەشىنچى داستان

پىراق مېنى ھازىر ئەيلىدى بەربات ،
چۆللەر كېزىپ زار ئەيلىدىم پەرياد ،
كېسەر ھامان بۈيۈك تاغلارنى پەرھاد ،
پەرھاد كەبى شىرىن جاننى كۆرەرمەنمۇ ؟

نە ئەيلىيىن ، شۇ يارىمدىن ئايرىلدىم ،
ئاھ ، نە قىلاي ، ئانا ، سىڭلىم ، دىيارىم ،
يۈرەك سۆيگەن تولۇنئايدەك نىگارىم ،
سەنسىز بۇلبۇل پىغان - نالە قىلارمۇ ؟

شۇنچە ئازاپ - كۈلپەت چۈشتى بېشىمغا ،
بىر يېتىممەن ، ئاغۇ چۈشتى ئېشىمغا ،
غېرىپدۇرمەن ، ھېچكىم كەلمەس قېشىمغا ،
يۈسۈپ كەبى زىندان ئىچرە ياتارمەنمۇ ؟

(« غېرىپ - سەنەم » داستانىدىن)

بىرىنچى مەشرەپ

كېلىپ ھالىمنى سورىمايسەن ئايائى دىلبىرى رەئنا ،
مېنىڭ باشىمغا سەن سالدىڭ ئاجايىپ تۈگىمەس غەۋغا .

جاھان مۈلكىدە كۆردۈم رەڭمۇ - رەڭ تۈرلۈك تاماشانى ،
ئەگەر سەن بولمساڭ مەئزۇر ئەمەستۇر جەننەتۇل مەئۋا .

مېنى ئەيىپ ئەتمىگىل ھەرگىز پىغانۇ ناللار قىلسام ،
ئارا يولدا قويۇپ كەتتىڭ ئۆزۈڭگە ئەيلىمەي ھەمراھ .

تامامۇ ئەۋۋەلۇ ئاخىر ھەمە مەقسەدىگە يەتتى ،
يېتەلمەي قالمىسۇن ھېچكىم سادايىدەك بولۇپ رەسۋا .

(سادايى)

ئىككىنچى مەشرەپ

ساڭا ئاشىق ئىرۇرمەن دىلبىرىم ئالەمدە مەن تەنھا ،
ئىشىكىڭگە بارۇرمەن ئىپي پەرى پەيكارى مەن تەنھا .

سېنىڭ يادىڭ بىلەن يۈرسەم باياۋانلاردا مەجنۇندەك ،
مېنىڭدەك بولمىغاي سەھرادا بىر زاغو - زەغەن تەنھا .

غېرىبۇ ، ناتىۋانۇ ، كەمبىغەل ، بى خانىماندۇرمەن ،
ئىلاھا قىلمىسۇن مەندىن بۆلەك ھېچكىمنى تەن تەنھا .

كۆرەي دەپ ئارزۇ ئەيلەپ سادايى بۇ ھەۋەس بولغان ،
سېنى ئىزدەپ كېتىپ جانىم ، قېلىپتۇ مۇندا تەن تەنھا .

(سادايى)

ئۈچىنچى مەشرەپ

كەلمىدى ھەر كۈن سوراپ ئالدىمغا جانان ئاقىبەت ،
ھەم تەبىبەم قىلغىلى دەردىمگە دەرمان ئاقىبەت .

ئى سابا ، بارساڭ سالامىمنى ئۇشۇل يارىمغا ئېيت ،
ئەيلىگەي مۇشكۇللىرىم شايەتكى ئاسان ئاقىبەت .

تاتىرىكمەن ئېيتىپ ئەھۋالىم تۆكەتمەسمەن ساڭا ،
رەھمى كەلگەي يىغلىسام ئالدىدا چەندان ئاقىبەت .

دىلبىرىم - نامېھرىبانىم غەملىرىم بەرباد ئېتىپ ،
قىلمىغاي ئەردى مېنى چۆللەردە سەرسان ئاقىبەت .

(سادايى)

تۆتىنچى مەشرەپ

كىم ئەمەس ئول ئاي - ئاي مۇپتىلاسى ،
يالغۇز ماڭا يوق ئۇنىڭ بالاسى .

چۈشتى بۇ زەئىپ جانىمغا دەردى ،
ئۆلمەكتىن بۆلەك يوقتۇر داۋاسى .

ئاينه سىنىڭ يۈزۈڭ كۆرگەندە ،
لاپ ئۇرسا يۈزۈندە يوق ساپاسى .

دەر دۇغەم ، رەنجى كېلىپتۇ ماڭا ،
سەككاكىغا بولدى جان جاپاسى .

(سەككاكى)

بەشىنچى مەشرەپ

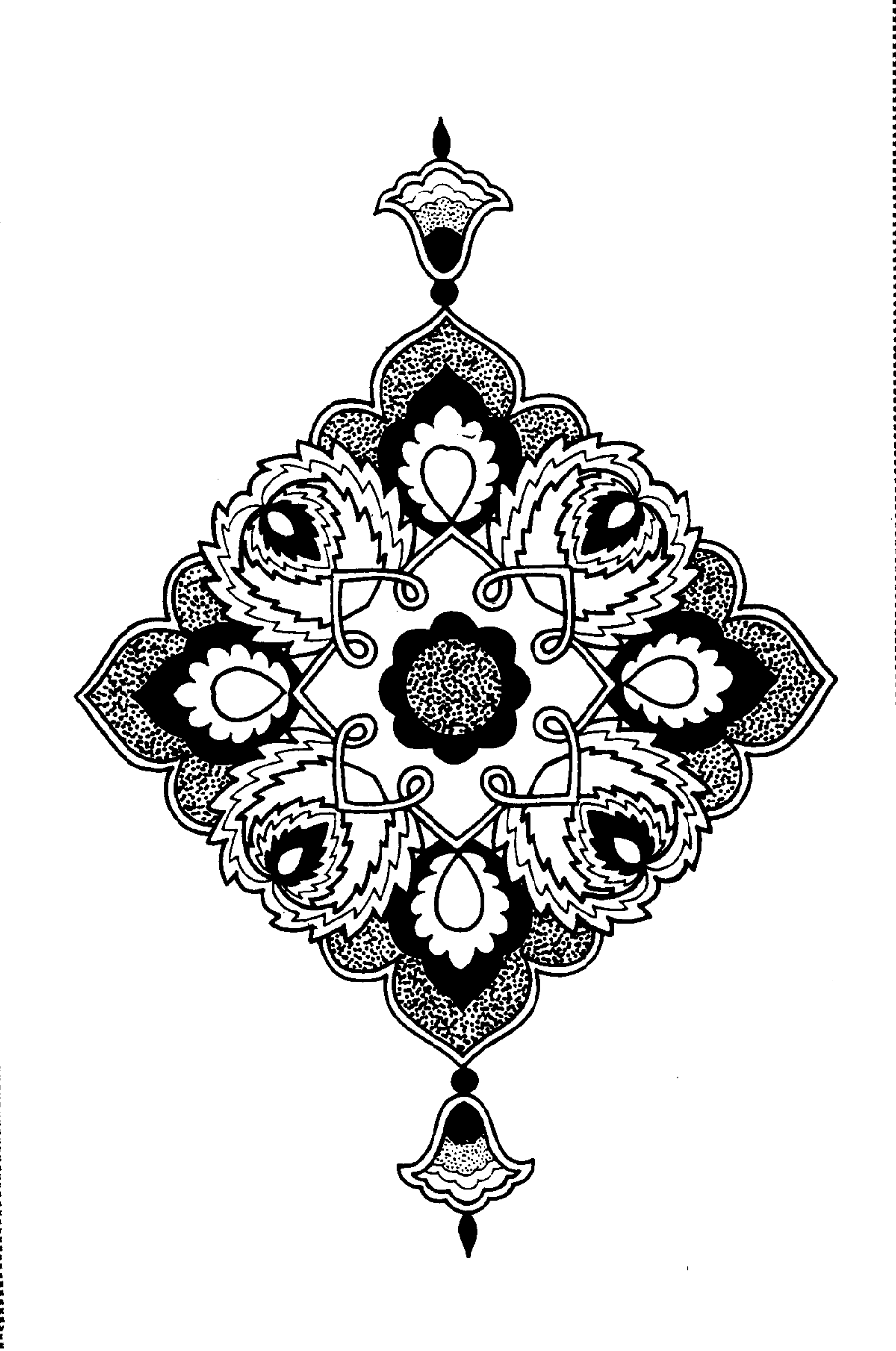
بىر گۈلى رەئنا كۆرۈپ كۆز پەسلىدە زار ئۆلمىشىم ،
يەرگە چۈشكەن بەرگى ئوخشاش سارغىيىپ خار ئۆلمىشىم .

كېچە تاڭ ئاتقۇنچە بۇلبۇلدەك كۆزۈمنى يۇمماي‌ىن ،
مىڭ ناۋا بىرلە قىلىپ يۈز ناله بىدار ئۆلمىشىم .

ھەجرى دەشتىدە سۇسىز قالغان كىيىكتەك ھالسىراپ ،
باش قويۇپ ياتتىم غېرىپتەك تۇرپە بىمار ئۆلمىشىم .

مەھزۇن ئول گۈل ھەجرىدىن بەرگى سەمەر بەرباد ئېتىپ ،
سەرۋىدەك ئازادىلىق بىرلە سەبۇكسار ئۆلمىشىم .

(مەھزۇن)

目　录

大乃额曼部分

序　曲

何须再去麦加朝觐 ……………………… 古木纳姆(1)

太　孜

啊,你那奴仆的奴仆 ……………………… 纳瓦依(2)

哎,如果我不能看到你的美容 …………… 则利勒(3)

太孜尾声

不要以为则利勒已经倒下 ………………… 则利勒(4)

怒斯赫

为了见到你 ………………………………… 尼亚孜(4)

当我看到你月亮似的美容 ………………… 尼亚孜(5)

怒斯赫尾声

哎,尼亚孜,已是你献出生命的时候 ……… 尼亚孜(6)

朱　拉

那熟透的红苹果 ……………………… 维吾尔民歌(6)

赛乃姆
你呀你 …………………………………… 维吾尔民歌(7)
大赛勒克
你和我难道不是一条生命 …………… 维吾尔民歌(7)
小赛勒克
1. 在情人的身旁 …………………………… 麦西热甫(8)
2. 走进酒楼 ………………………………… 萨达依(9)
小赛勒克尾声
萨达依因这疯狂的爱恋 ………………… 萨达依(10)
帕西鲁
她那花容美姿 …………………………… 古木纳姆(10)
帕西鲁尾声
倘若世间有你的存在 ………………… 古木纳姆(11)
太喀特
我坠入那悲痛的尘埃 ……………… 维吾尔民歌(11)

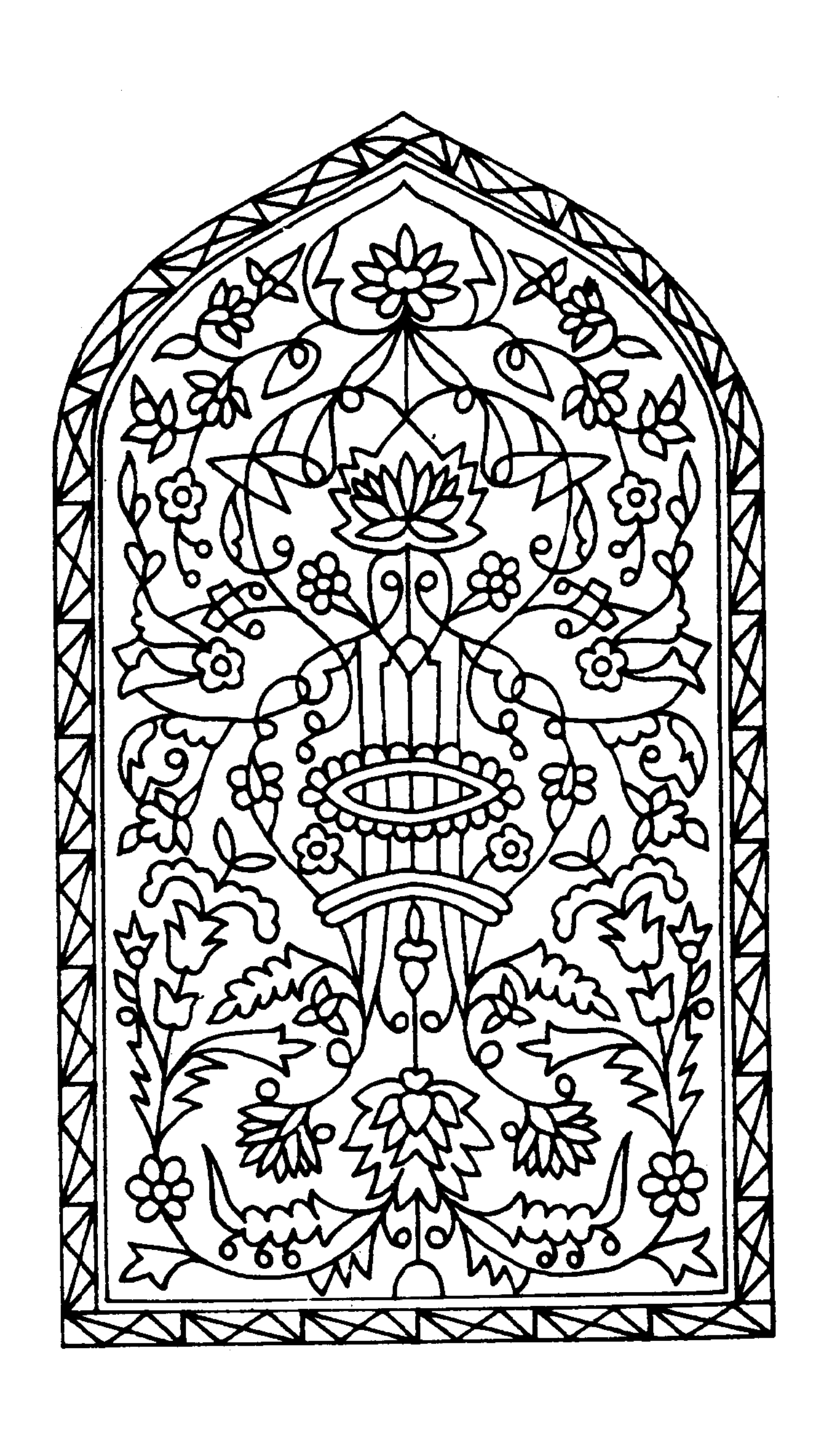
达斯坦部分

第一达斯坦
花丛里有一朵最娇美的花
…………………………… 《艾里甫与赛乃姆》(13)
第二达斯坦
苦难的我 ………………………… 《艾里甫与赛乃姆》(14)
第三达斯坦
花园里有两位仙女 ………… 《艾里甫与赛乃姆》(15)

第四达斯坦
哎，花儿我将你寻觅 ………… 《艾里甫与赛乃姆》(16)
第五达斯坦
分离的痛苦 …………………… 《艾里甫与赛乃姆》(17)

麦西热甫部分

1. 美人，为何不来 ……………………………… 萨达依(18)
2. 我孤零零地将美人眷恋 ………………… 萨达依(19)
3. 那美人没有来我身边问候 ……………… 萨达依(19)
4. 谁不对皎月顿生爱慕之情 ……………… 赛卡克(20)
5. 秋风萧瑟 ………………………………… 麦合逊(21)

大乃额曼部分

序　　曲

有了喀什噶尔陵园，何须再去麦加朝觐，
不需细问，我心中之苦万万千千犹在眼前。

我的命运就是品尝各种痛楚，经受万般磨难，
这世上除了受苦之外，园中乐趣均与我无缘。

见了我像见了魔鬼似地逃窜，
因我脖子上的护身符，是用情人秀发织编。

我的躯体像高山，千万棵赛尔维树般的巨石在
　顶端，
看见它，你心中的苦闷会被清风席卷。

你唇上的玉液；像清泉流入我的心田，
极端微小的灰尘全被洗涤，不曾留下半点。

若你的赛尔维树愿意，倘若致命的狂风刮来，
我会像它的影子一样，紧紧地贴在你的身边。

若将我古木纳姆的脖上套上你拴狗的铁链，
牵着为你的幸福奔跑，也只好任你随便。

（古木纳姆）

太　　孜

啊，你那奴仆的奴仆才穿锦袍戴乌纱，
只有你的奴仆才不要那些锦袍乌纱。

你的双眼容不得半点儿罪愆，并不奇怪，
人们知道那病人的性格微妙而可怕。

倘若云松心中对你的体态另有所想，
风儿为何要用梧桐枝叶将它耳光抽打。

哎，我心已碎，你还要我恩断义绝，
金库已毁，哪里还有税捐可加？

国王残暴无道，那国中的暴虐必成风气，
你一味将我折磨，我的心儿已将我厌煞。

我因分离在哭泣，你却让我耐心等待，
啊，你用烈火当药，将我的灼伤涂擦。

宝座桂冠有何用？星辰的彩绸装扮天穹，
消亡的尘土飞扬，天穹依然疙疙瘩瘩。

啊，你那奴仆的奴仆才穿锦袍戴乌纱，
纳瓦依是你的奴仆，不要那锦袍乌纱。

（纳瓦依）

哎，如果我不能看到你的美容，我的心总不那
么坦然，
只要我还有一口气，就是到天国花园也要把你
找见。

请你看看，我正在爱的火焰中忍受着熬煎，
在死神还没有将我带走之前，还要把这情写成
遗篇。

天书的内容我也讲不那么完全，
但人们的呼声我却熟悉得十分透烂。

痴情汉不会潦倒得离开城市奔向戈壁，
为了恋人，我的热泪也会直流得像洪水四处漫

延。

（则利勒）

太致尾声

情敌们决不要以为则利勒已经倒下，
因为苏吐克布哈拉军会给他支援。

（则利勒）

怒　斯　赫

为了见到你，我学着跟踪人的脚步，
为爱恋你，我受着行乞人那样的痛苦。

为了你，我愿将心和头颅都献出，
为了我，你也应使你那美丽的脖颈为我服务。

不能将自己内心爱的秘密随便吐露，
为痴情她也会像灯蛾那样向我猛扑。

到时候我将牵着她的手说：我想你想得好苦，

到那时她会说:你是我高尚的丈夫。

(尼亚孜)

当我看到你月亮似的美容,心里一片爱慕,
我将这爱情的秘密紧紧收藏是为了有机会再给
你讲。

还有谁像我一样,为爱你愿将宝贵的生命献上?
哪怕出口气也要合你的心意,我在这样设想。

为了寻找你,就是我的心碎成千片也很值得,
只要能在你的身旁,就是做个奴仆也无甚妨。

哎,我的心哟,只要看到你,什么苦痛都能承受,
我的愿望是:让爱情的火在你面前将我烧得精
光。

哎,尼亚孜,现在已是你在情人面前献出生命的
时刻,
如果你是真心爱着她,你就将心儿全部奉上。

(尼亚孜)

怒斯赫尾声

哎，尼亚孜，现在已是你在情人面前献出生命的
　时刻，
如果你是真心爱着她，你就将心儿全部奉上。

（尼亚孜）

朱　　拉

那熟透的红苹果，像我情人脸，
情人的细语轻声，像糖一样甜。

我情人像石榴花，又像凤仙花，
你们都像红玫瑰，我把谁怠慢？

情人挥手让我去，招手叫我来，
情人说我离开她，必定死路边。

情人一去何时还，让我愁断肠，
你来一次谈何易，我去把你看。

（维吾尔民歌）

赛 乃 姆

你呀你，你把我毁灭，啊，美娇娃，
你把我丢进火中苦焦燎，啊，美娇娃。

你呀你，莫再将我来宰杀，啊，美娇娃，
莫让我再横遭重重灾难，啊，美娇娃。

河中鱼儿，匆匆把蛇儿追赶，
马儿在前，羊儿咩咩跟在后面。

半夜三更，一鸡啼鸣百鸡呼应，
牲畜无知，尚且把朋友来思恋。

（维吾尔民歌）

大赛勒克

你和我难道不是一条生命么？
为了你，难道我不会献出生命么？

让我用称金的戥子来称元宝么？

让我感激你千载难来的一次么？

是今天？还是明天？情人就要走，
六个月的夏天，我一场白追求。

我跑过来绕过去要讨你的欢心，
想让你红玫瑰的身躯弯得喜人。

（维吾尔民歌）

小赛勒克

1

在情人怀抱里死去的恋人有吗？
倘若死去的恋人再复活的有吗？

寻找心上的情人，给自己带来了不少的悲伤，
在爱的路途上失去方向的人有吗？

手握利剑站在情人的面前，
将自己的带血的心挖出来的恋人有吗？

寻找爱情，自己变成了疯癫的人，

将自己的影子挂在情人的身上的有吗？

在黎民乡亲们面前，
大声叹息暴露自己内心秘密的有吗？

不分日夜的啼哭，
热泪冲走高高山峰的有吗？

（麦西热甫）

2

走进酒楼，你会对疯狂的爱情陶醉痴迷，
走进废墟，你会寻找到更加昌盛的奥秘。

倘若情侣的爱恋能影响感染所有的人，
变成飞蛾，你会无法控制自己扑进火里。

倘若情侣相依相偎款款步入庙宇祠堂，
变成赤焰，你会得到菩萨的膜拜顶礼。

不要去责备那些癫狂的恋人四处乞讨，
若有羽翼，他们定会飞过伊朗和土耳其。

倘若那些情痴们同时变得妙语连珠，
讲起神话，定会让那孤寂的人儿满心惊喜。

（萨达依）

小赛勒克尾声

萨达依因这疯狂的爱恋搅得泪眼婆娑，
走进酒楼，欲让那寺院禅堂中火龙无羁。

（萨达依）

帕　西　鲁

她那花容美姿多像杯中的玫瑰酒，
她迷人的美艳又像太阳和熊熊的烈焰。

太阳的光芒，也无法仰视我的恋人那光灿的美
　容，
是由于羞怯，还是那光彩照得她眼睛难睁？

园中玫瑰原先可是玫瑰，山中郁金香原先可是
　郁金香？

还是她在出游时，田野流出殷红鲜血的象征？

当太阳升上天空时，月亮和群星都暗淡无光，
我的情人走出门时，少女们都藏在家里不出门。

人们不曾看到尤素甫的身影，便匆忙把祖莱汗
　嘲讽，
戴着面罩的尤素甫，忘记了刀割手指的疼痛。

（古木纳姆）

帕西鲁尾声

倘若世间有你的存在，就是太阳升起也不能照
　亮大地，
哎，古木纳姆，你的生命就和她的光芒连在一
　起。

（古木纳姆）

太　喀　特

离开情人，我坠入那悲痛的尘埃，

一睹你的芳容，我爱的死去活来。

只因你未来，我踏上寻你的征途，
我手擎双剑，剖开胸膛把心儿摘。

我用宝石和眼睛镶嵌你的钻戒，
我用欢歌和笑语来博取你的爱。

（维吾尔民歌）

达斯坦部分

第一达斯坦

花丛里有一朵最娇美的花，
好妈妈，告诉我，那是谁扎的？
请体贴体贴我吧，说实话，
好妈妈，告诉我，那是谁扎的？

好孩子，你问我的是哪束花？
所有的花儿都是我扎的。
告诉你，我一天要扎十万束，
宝贝儿，让我告诉你哪一束？

你从来不曾把花扎成这样，
好妈妈，说实话，不要难为我。
我不死，就会让你心满意足，
好妈妈，说实话，那是谁扎的？

晨风送爽催开火红的花儿，
花儿上面欢唱着百灵鸟儿。
孩子，我家有个不幸的孤儿，
让我把他的仇恨向你细述。

快把不幸的孤儿带来见我，
我要为他牺牲我的所有。
好妈妈，知心人，听我倾倒苦水，
不要让我失去理智黯然心伤。

《艾里甫与赛乃姆》

第二达斯坦

苦难的我总是摆脱不了悲伤，
每天离别十万次，让我怎么办？
那恶运的光环反复无常，
把我抛进癫狂的深渊，让我怎么办？

癫狂的痴情降落在我的头顶，
十万倍的灾难攻入我的心灵。
我眼中那鲜血的河流在翻腾，
它淹没了整个世界，让我怎么办？

我是百灵，却没有遨游过你的花园，
我是园丁，却没有将你的苹果尝鲜。
我为情人奔忙，却没有吻过你的樱唇，
我心中遗恨万千，让我怎么办？

艾里甫说：人们都叫我奴仆，
命运从未给过我欢欣鼓舞，
我的夙愿总是夭折在中途，
好日子变成坏日子，让我怎么办？

《艾里甫与赛乃姆》

第三达斯坦

花园里有两位仙女，玩得好开心，
她们带来了恋人的心，玩得好开心。

一个是花，一个是蕾，都不如赛乃姆，
她们一齐来游赏，玩得好开心。

那两人携手并肩相随相逐，
睨视轻瞄娇言嗔语，玩得好开心。

艾里甫找到情人，把心曲表白，

情人展现玉容，玩得好开心。

《艾里甫与赛乃姆》

第四达斯坦

哎，我沿着草坪，将你这花儿寻觅，
你应说让我对你这花儿问候致礼。
我涕泪横流要把哀怨向你陈叙，
你应说让我泪涌双目来问候致礼。

我的红玫瑰开在世上是否凋零，
痴情的百灵鸟还在把爱曲啾鸣。
我若摘去花儿，百灵鸟将含恨终生，
你应说已让那百灵鸟栖落花枝。

为了你，我离开了自己的国土家园，
像一只飞蛾在爱火中烧成灰烟。
为了见你，我沦为家奴劳作在花园，
你应说我像伽兰的玉素甫来到这里。

花园里来了个无依无靠的儿郎，
他神志昏迷面色焦黄。
他的名字叫艾里甫，飘流四方，

你应说是你麦吉依般的艾里甫来到这里。

《艾里甫与赛乃姆》

第五达斯坦

分离的痛苦已把我毁于一旦，
我浪迹荒漠整日里悲鸣哀叹。
帕尔哈提终于会凿通大山，
我能像帕尔哈提见到希琳么？

离开了情人，我将怎么是好？
慈母、幼妹和家园，让我魂牵梦绕。
美人的面庞如十五的月亮娇娆，
没有你，百灵鸟会悲鸣哀吟么？

我头上降下无数悲苦哀伤，
我这孤儿的碗中撒满砒霜。
我是乞丐，没人走近我的身旁，
我能像玉素甫被送进牢房么？

《艾里甫与赛乃姆》

1

啊，美人，为何不来将我的处境讯问，
你喧嚣纷争的雨水浇得我湿淋淋。

我览尽人间光怪陆离的热闹事儿，
没有你，玉宇琼阁对我也不值一文。

倘若我悲吟哀号，请不要将我责怪，
因为你把我抛弃路旁让我伤心。

那前来的人后来的人全都如愿以偿，
莫让他人也像萨达依未达目的却把人丢尽。

（萨达依）

2

世上唯有我孤零零地将美人眷恋，
我孤独地奔向那仙姬神女的殿前。

只为思念你，我像麦吉依留落荒原，
莫再让荒原中有似我的孤鸦空旋。

那流浪、贫穷和不幸就是我的家当，
真主啊，莫再让别人像我这样悲惨。

倾慕你的萨达依渴望能见你一面，
我的心已追寻你只落得身独影单。

（萨达依）

3

那美人儿没有来我身边问候，
也未送来良药消除我的忧愁。

哎，晨风，请把我的问候带给情人，

我的苦难或许会变得容易解救。

只要一息尚存，我就有不尽的话儿要诉，
发发慈悲，让我在美人面前痛哭个够。

啊，美人，冤家，快了结我的悲郁吧，
切不要让我再在荒原中四处飘流。

（萨达依）

4

谁不对皎月顿生爱慕之情？
世上并非我一人大难灭顶。

痛苦落在我孱弱的身体上，
只有一死也才能完全脱身。

见到你的秀容我发出赞叹，
你的脸上却无任何反应。

那一切悲哀怨愁凄清寂寞，
就是对赛卡克心儿的严惩。

（赛卡克）

5

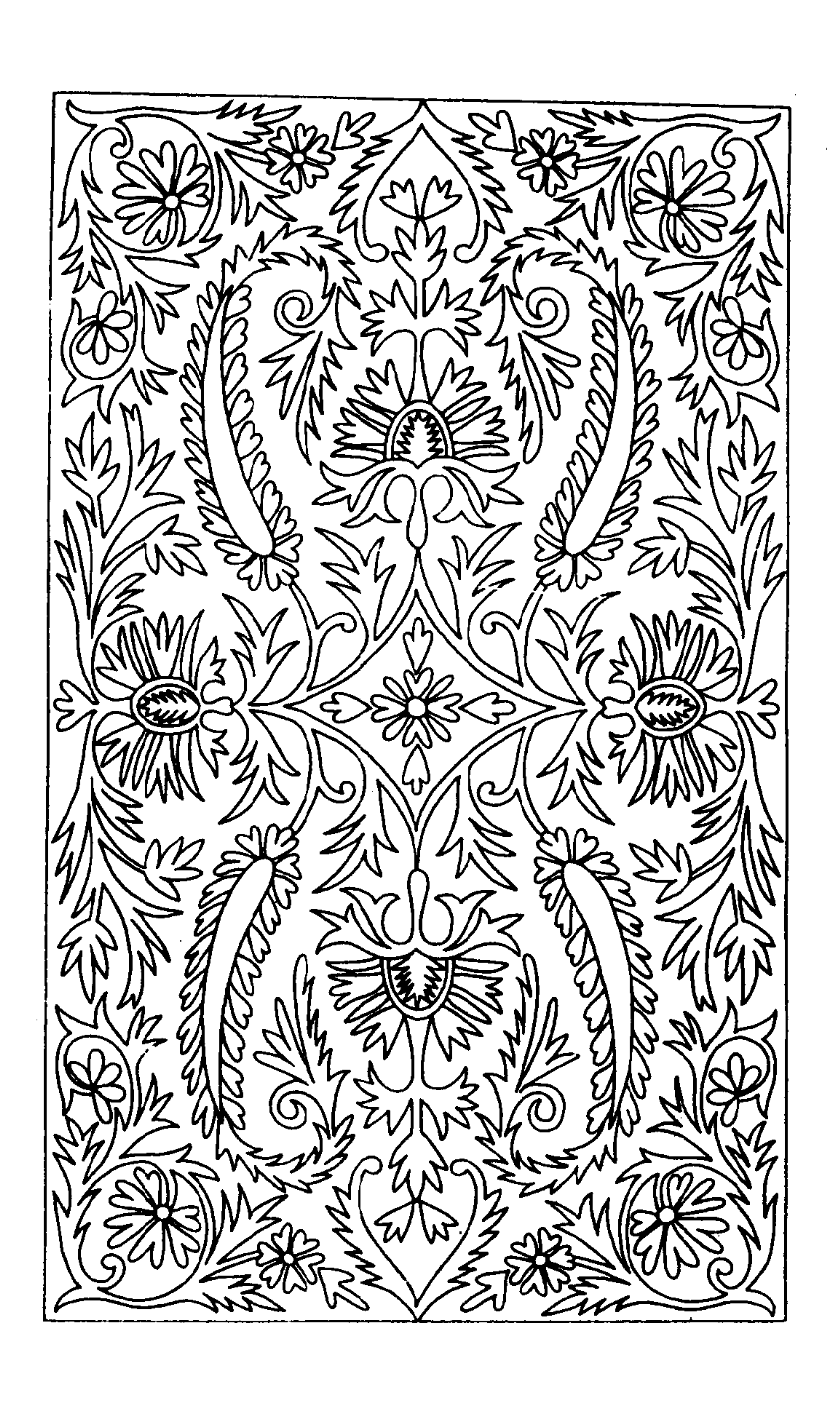
秋风萧瑟，那娇美的花儿令我神伤，
我像那凋落在地的花叶变得枯黄。

我像百灵鸟夜不成寐通宵达旦，
把那千万首悲郁哀鸣的曲儿吟唱。

离恨的荒野上，我像那干渴憔悴的羚羊，
我像艾里甫一样病魔缠身倒在地上。

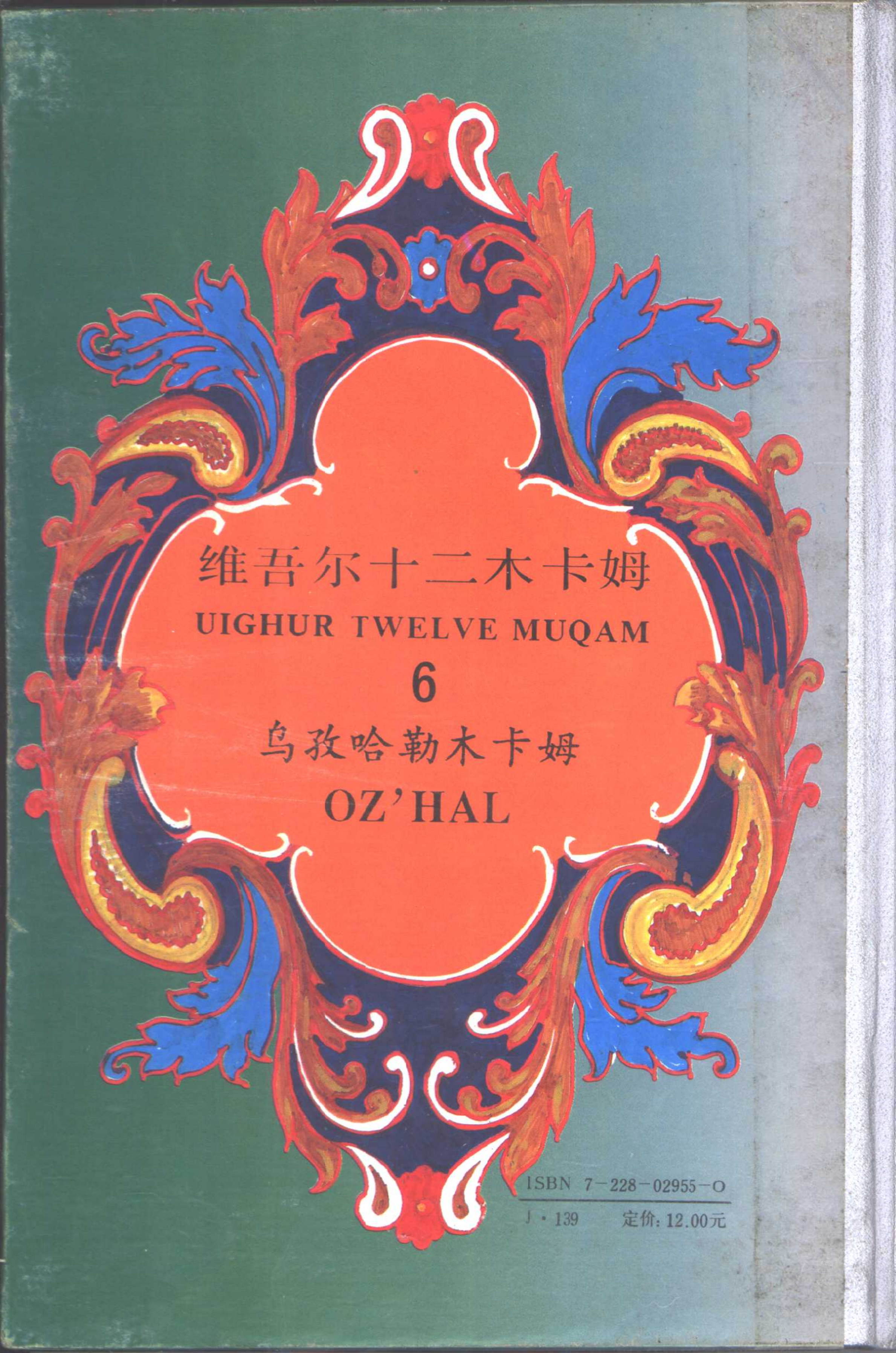
麦合逊，为恋花儿不停地伤心哭泣，
却总盼像赛尔维树那样潇洒四方。

（麦合逊）

مەسئۇل مۇھەررىرلىرى : ئابدۇرۇسۇل ئۆمەر
لى چۇنخۇا
ئومۇمىي لايىھىلىگۈچى : رىزۋان تۇردى

ئۇيغۇر ئون ئىككى مۇقامى
6
ئۆزھال
شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئون ئىككى مۇقام تەتقىقات ئىلمىي
جەمئىيىتى بىلەن مەدەنىيەت نازارىتى نەشرگە تەييارلىدى
*
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى ۋە تارقاتتى
(ئۈرۈمچى جىەنجۇڭ كوچىسى 54 № پوچتا نومۇرى : 830001)
نوتىسى بېيجىڭ ھازىرقى زامان سەنئەت تەرەققىيات قۇرۇلۇش
شىركىتىدە تىزىلدى
تېكستى شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى كومپيۇتېر ئىشخانىسىدا تىزىلدى
شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى : 1168×850 م م 32 / 1 باسما تاۋىقى : 5.5 قىستۇرما ۋارىقى : 8
1993 ـ يىل 12 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
1994 ـ يىل 4 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى
تىراژى : 1800 — 1
ISBN7 — 228 — 02955 — O/J • 139
باھاسى : 12.00 يۈەن

ISBN 7-228-02955-O
J·139 定价：12.00元

[General Information]
书名=维吾尔十二木卡姆　维、汉文　乌孜哈勒木卡姆　第六木卡姆
作者=新疆维吾尔自治区十二木卡姆研究学会，新疆维吾尔自治区文化厅编
页数=149
SS号=10964309
DX号=
出版日期=1993.12
出版社=乌鲁木齐新疆人民出版社